

Valtiovarainvaliokunta

Valtioneuvoston selonteko julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2023—2026

JOHDANTO

Vireilletulo

Valtioneuvoston selonteko julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2023—2026 (VNS 2/2022 vp): Asia on saapunut valtiovarainvaliokuntaan mietinnön antamista varten. Asia on lisäksi lähetetty muihin erikoisvaliokuntiin lausunnon antamista varten. Mahdollinen lausunto on annettava viimeistään 19.5.2022.

Lausunnot

Asiasta on annettu seuraavat lausunnot:

- tarkastusvaliokunta TrVL 2/2022 vp
- hallintovaliokunta HaVL 16/2022 vp
- lakivaliokunta LaVL 18/2022 vp
- liikenne- ja viestintävaliokunta LiVL 20/2022 vp
- maa- ja metsätalousvaliokunta MmVL 14/2022 vp
- puolustusvaliokunta PuVL 4/2022 vp
- sivistysvaliokunta SiVL 12/2022 vp
- sosiaali- ja terveysvaliokunta StVL 5/2022 vp
- talousvaliokunta TaVL 26/2022 vp
- tulevaisuusvaliokunta TuVL 3/2022 vp
- työelämä- ja tasa-arvovaliokunta TyVL 4/2022 vp
- ulkoasiainvaliokunta UaVL 1/2022 vp
- ympäristövaliokunta YmVL 21/2022 vp

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- valtiovarainministeri Annika Saarikko, valtiovarainministeriö
- osastopäällikkö, budjettipäällikkö Mika Niemelä, valtiovarainministeriö
- osastopäällikkö, ylijohtaja Mikko Spolander, valtiovarainministeriö
- budjettineuvos Tero Tyni, valtiovarainministeriö
- neuvotteleva virkamies Antti Väisänen, valtiovarainministeriö
- ministerin erityisavustaja Joel Kuuva, valtiovarainministeriö
- valtiosihteeri Ann-Mari Kemell
- sisäministeri Krista Mikkonen, sisäministeriö

Valiokunnan mietintö VaVM 14/2022 vp

- pelastusneuvos Janne Koivukoski, sisäministeriö
- talous- ja suunnittelujohtaja Kati Korpi, sisäministeriö
- rajaturvallisuusasiantuntija, everstiluutnatti Jussi Sainio, sisäministeriö
- maahanmuuttojohtaja Sanna Sutter, sisäministeriö
- neuvotteleva virkamies Timo Rivinoja, puolustusministeriö
- neuvotteleva virkamies Kimmo Aulake, opetus- ja kulttuuriministeriö
- tiedeasianeuvos Soili Vasikainen, opetus- ja kulttuuriministeriö
- maatalousneuvos Esa Hiiva, maa- ja metsätalousministeriö
- talousjohtaja Jukka Nummikoski, maa- ja metsätalousministeriö
- neuvotteleva virkamies Kaisa Pirkola, maa- ja metsätalousministeriö
- erityisasiantuntija Maria Torttila, liikenne- ja viestintäministeriö
- erityisasiantuntija Ville Heinonen, työ- ja elinkeinoministeriö
- ylitarkastaja Juha Karila, työ- ja elinkeinoministeriö
- aluekehitysjohtaja Johanna Osenius, työ- ja elinkeinoministeriö
- johtava asiantuntija Teija Palko, työ- ja elinkeinoministeriö
- neuvotteleva virkamies Petra Tarjanne, työ- ja elinkeinoministeriö
- osastopäällikkö Kari Hakari, sosiaali- ja terveysministeriö
- lääkintöneuvos Taina Mäntyranta, sosiaali- ja terveysministeriö
- talousjohtaja Mikko Staff, sosiaali- ja terveysministeriö
- johtava finanssipolitiikan tarkastaja Mika Sainio, Valtiontalouden tarkastusvirasto
- ylitarkastaja Sini Salmi, Valtiontalouden tarkastusvirasto
- vanhempi ekonomisti Matthias Striffler, Valtiontalouden tarkastusvirasto
- ennustepäällikkö Meri Obstbaum, Suomen Pankki
- tutkimusohjaaja Ilkka Kiema, Työn ja talouden tutkimus LABORE
- puheenjohtaja, professori Jouko Vilmunen, Talouspolitiikan arviointineuvosto
- toimitusjohtaja Aki Kangasharju, Elinkeinoelämän tutkimuslaitos ETLA
- ennustepäällikkö Janne Huovari, Pellervon taloustutkimus PTT
- aluekehityspäällikkö Eira Varis, Pohjois-Karjalan maakuntaliitto
- pääjohtaja Paula Eerola, Suomen Akatemia
- johtava asiantuntija Olli Lehtilä, Kyberturvallisuuskeskus
- tutkimuspäällikkö Juha Honkatukia, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL)
- johtaja Hannu Kemppainen, Business Finland Oy
- maakuntajohtaja Satu Sikanen, Etelä-Karjalan liitto
- erityisasiantuntija Mia Malmila, Suomen Kuntaliitto
- ekonomisti Jussi Ahokas, BIOS-tutkimusyksikkö
- pääekonomisti Pasi Sorjonen, Akava ry
- johtaja, pääekonomisti Penna Urrila, Elinkeinoelämän keskusliitto EK ry
- asiantuntija Sampo Seppänen, Energiateollisuus ry
- energia- ja ilmastopäällikkö Ahti Fagerblom, Metsäteollisuus ry
- pääsihteeri Vertti Kiukas, SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry
- pääekonomisti Patrizio Lainá, STTK ry
- asiantuntija, kehityspolitiikka Silla Ristimäki, Suomalaiset kehitysjärjestöt - Finnish Development NGOs Fingo ry
- pääekonomisti Ilkka Kaukoranta, Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry
- pääekonomisti Mika Kuismanen, Suomen Yrittäjät ry

Valiokunnan mietintö VaVM 14/2022 vp

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- Valtion taloudellinen tutkimuskeskus VATT
- Helsingin kaupunki
- Suomen ilmastopaneeli
- Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiiri
- Pirkanmaan hyvinvointialue
- Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialue
- Varsinais-Suomen hyvinvointialue
- Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry
- Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto MTK ry
- Matkailu- ja Ravintolapalvelut MaRa ry
- Palvelualojen työnantajat PALTA ry
- Suomen yliopistojen rehtorineuvosto UNIFI ry
- Finnair Oyj
- VR-Yhtymä Oy
- väitöskirjatutkija Antti Ronkainen, Helsingin yliopisto
- yliopistotutkija Anna Elomäki

Sivistys- ja tiedejaosto on kuullut:

- neuvotteleva virkamies Ville Heinonen, opetus- ja kulttuuriministeriö
- ylijohtaja Riitta Kaivosoja, opetus- ja kulttuuriministeriö
- ylijohtaja Eeva-Riitta Pirhonen, opetus- ja kulttuuriministeriö
- ylijohtaja Esko Ranto, opetus- ja kulttuuriministeriö
- talousjohtaja Pasi Rentola, opetus- ja kulttuuriministeriö
- johtaja Mikael Mantila, Opetushallitus
- pääsihteeri Minttu Korsberg, Valtion liikuntaneuvosto
- Suomen elokuväsäätötoimitusjohtaja Lasse Saarinen, Kulttuuri- ja taidealan keskusjärjestö KULTA ry
- koulutuspolitiikan asiantuntija Risto-Matti Alanko, Opetusalan Ammattijärjestö OAJ ry
- va. koulutusjohtaja Nina Lahtinen, Opetusalan Ammattijärjestö OAJ ry

Sivistys- ja tiedejaosto on saanut kirjallisen lausunnon:

- Ammattiosaamisen kehittämissyhdystys AMKE ry
- Gramex äänitemusiikin tekijänoikeusjärjestö ry
- Opetusalan Ammattijärjestö OAJ ry
- Sanasto ry

Kunta- ja terveysjaosto on kuullut:

- neuvotteleva virkamies Susanna Grimm-Vikman, sosiaali- ja terveysministeriö
- johtava asiantuntija Sari Kehusmaa, Terveystieteiden tutkimuskeskus (THL)
- tutkimusprofessori Jaana Suvisaari, Terveystieteiden tutkimuskeskus (THL)
- johtaja Sari Raassina, Suomen Kuntaliitto
- kehitysjohtaja Kristian Wahlbeck, MIELI Suomen Mielenterveys ry

Kunta- ja terveysjaosto on saanut kirjallisen lausunnon:

- Ensi- ja turvakotien liitto

Valiokunnan mietintö VaVM 14/2022 vp

- Lääketeollisuus ry

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Talouden näkymät

Suomen talous kasvoi 3,5 prosenttia vuonna 2021, ja se oli toipumassa hyvää vauhtia koronapandemian aiheuttamista talousvaikutuksista. Venäjän hyökkäyssota Ukrainaan synkentää kuitenkin talouden näkymiä ja hidastaa talouskasvua.

Julkisen talouden suunnitelman pohjana on valtiovarainministeriön ennuste¹ (13.4.2022), jossa talouskasvun arvioidaan alenevan 1,5 prosenttiin vuonna 2022, olevan 1,7 prosenttia vuonna 2023 ja hieman yli yksi prosenttia vuosina 2024 sekä 2025. Ennusteessa oletetaan, että raaka-ainneiden ja energian saatavuus Venäjältä häiriintyy, mutta ei täysin keskeydy. Vaihtoehtoisessa skenaariossa Venäjään kohdistuvia pakotteita edelleen laajennetaan ja energiahyödykkeiden kauppa Venäjän kanssa loppuu, jolloin talouskasvun ennustetaan hiipuvan 0,5 prosenttiin. Sodan päättymisellä arvioidaan olevan lyhyellä aikavälillä vain pieniä positiivisia talousvaikutuksia (kasvu tällöin 1,7 prosenttia), koska pakotteista ei välttämättä voida luopua välittömästi ja vallitsevaa syvää epäluottamusta Venäjää kohtaan on vaikea poistaa. Talousennustetta pidettiin valiokunnan asiantuntijakuulemisissa realistisena. Myös Euroopan komission toukokuun ennuste (16.5.2022) on samansuuntainen (kasvu 1,6 prosenttia vuonna 2022 ja 1,7 prosenttia vuonna 2023). OECD kuitenkin varoittaa maailmanlaajuisesta talouden hiipumisesta kesäkuun ennusteessaan (8.6.2022) ja arvioi Suomen talouskasvun jäävän 1,1 prosenttiin vuonna 2022.

Vallitsevassa tilanteessa inflaatio on kiihtynyt maailmanlaajuisesti energian hinnannousun ja raaka-ainepulan seurauksena. Tilastokeskuksen ennakkotietojen mukaan inflaatio nousi toukokuussa Suomessa 7,0 prosenttiin (helmikuussa 4,4 prosenttia) ja euroalueella 8,1 prosenttiin edellisen vuoden vastaavaan ajankohtaan verrattuna. Valtiovarainministeriö arvioi koko vuoden inflaatioksi Suomessa keskimäärin 4 prosenttia.

Julkisen velkasuhteen kasvu taittui hetkellisesti vuonna 2021 (65,8 prosenttia) vahvan BKT:n kasvun seurauksena. Eurostatin tilastojen mukaan vuoden 2021 viimeisellä neljänneksellä Suomen velkataso (65,8 prosenttia) oli myös huomattavasti euroalueen keskimääräisen velkatason (95,6 prosenttia) alapuolella. Suomen velkasuhde alkaa kuitenkin uudelleen kasvaa vuonna 2022 (66,2 prosenttia), ja se on jäämässä kehyskaudella korkeammalle tasolle kuin ennen koronaviruspandemiaa (69,9 prosenttia BKT:sta vuonna 2026).

Valtion hallinto on edelleen julkisen talouden alasektoreista alijäämäisin, kun alijäämän arvioidaan olevan keskimäärin 7,2 mrd. euroa kehyskauden aikana. Valtion velan ennustetaan kasvavan noin 144 milj. euroon vuonna 2023 ja 165 milj. euroon vuonna 2026. Vuodesta 2023 lähtien Suomen julkisyhteisöjen rakenne muuttuu, kun sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen järjestämisvastuu siirretään kunnilta hyvinvointialueille. Tämä helpottaa kuntien rakenteellisia, väestön ikääntymisestä johtuvia menopaineita, mutta silti paikallishallinnon arvioidaan jää-

¹ Taloudellinen katsaus, kevät 2022. Valtiovarainministeriön julkaisuja 2022:31.

Valiokunnan mietintö VaVM 14/2022 vp

vän alijäämäiseksi. Hyvinvointialueet aloittavat toimintansa lievästi alijäämäisinä, mikä johtuu mittavista investoinneista. Työeläkelaitosten ja muiden sosiaalirahastojen arvioidaan puolestaan pysyvän hieman ylijäämäisinä tulevan kehyskauden.

Venäjän hyökkäyksen vaikutukset maailmantalouteen arvioidaan pitkäaikaisiksi, mutta siitä huolimatta valiokunnan asiantuntijakuulemisessa riskiä euroalueen ja Suomen ajautumisesta taantumaan pidettiin vielä kohtuullisen pienenä. Esiin nostettiin kuitenkin kasvava stagflaation uhka, jossa alhainen talouskasvu yhdistyy korkeaan inflaatioon.

Valiokunta korostaa, että talouskehitykseen liittyy merkittäviä epävarmuuksia, kuten sodan kesto, pakotteiden ja konfliktin laajuus sekä inflaation ja korkotason nousu. Myös koronaviruksen mahdolliset uudet aallot voivat edelleen rasittaa julkista taloutta. Lisäksi julkinen talous kohtaa entistä velkaantuneempana jo aiemmin olemassa olleet haasteet, kuten väestön ikääntymisen tuomat menopaineet ja samanaikaisen verotulojen alenemisen työikäisen väestön vähentyessä.

Finanssipolitiikan linja

Koropandemian ja Venäjän aloittaman hyökkäyssodan jälkeen Suomen talouden ja finanssipoliittisten tarpeiden kokonaiskuva poikkeaa huomattavasti siitä, mikä tilanne oli syksyllä 2019 vaalikauden kehystä asetettaessa. Valiokunta pitää hyvänä, että hallitus on toteuttanut muuttuneissa tilanteissa aktiivista ja vastuullista finanssipolitiikkaa, minkä seurauksena Suomen talouskasvu hidastui koronapandemiassa ennustettua vähemmän.

Hallitus luopui menokehyksestä vuonna 2020, ja paluu kehysmenettelyyn 2021 sisälsi lukuisia poikkeamia. Lisäksi hallitus korotti vuoden 2022 kehystä 900 milj. eurolla ja vuoden 2023 kehystä 500 milj. eurolla. Myös koronaan liittyvät välittömät kustannukset katetaan kehyksen ulkopuolisina menoina edelleen vuonna 2023.

Valiokunta pitää niin ikään tarkoituksenmukaisena, että vallitsevassa muuttuneessa turvallisuustilanteessa hallitus tekee uuden kehyspoikkeuksen. Sen mukaan kehyksen ulkopuolisina menoina rahoitetaan tilanteeseen välittömästi liittyvät maanpuolustuksen, rajaturvallisuuden ja kyberturvallisuuden menolisäykset sekä Ukrainaan annettava apu, sotaa pakenevien ukrainalaisten auttaminen ja sotaan liittyvien pakotteiden välittömät vaikutukset valtion toiminnalle. Myös vuosien 2022–2023 määräaikaisten huoltovarmuuden kannalta välttämättömiä toimia katetaan kehyksen ulkopuolelta. Näitä ovat erityisesti investoinnit, jotka samanaikaisesti lisäävät kotimaista energiantuotantoa ja tukevat uuden fossiilista energiaa korvaavan teknologian hyödyntämistä.

Valiokunta pitää tärkeänä, että tehdyistä poikkeamista huolimatta valtiontalouden kehysjärjestelmä säilytetään keskeisenä kansallisena finanssipolitiikan sääntönä, jolla turvataan valtiontalouden vastuullinen, pitkäjänteinen ja taloudellista vakautta edistävä menopolitiikka. Sen uskottavuuden varmistamiseksi järjestelmää on kuitenkin uudistettava ja sovittava ennalta kehysmenettelystä poikkeamisen mekanismit, joilla voidaan varmistaa tarvittavat joustot tulevilla kriiseillä.

EU:n finanssipolitiikan sääntelyssä on ollut voimassa keväällä 2020 käyttöön otettu vakaus- ja kasvusopimuksen poikkeuslauseke, joka sallii poikkeaman julkista taloutta koskevista tavoitteista myös vuonna 2022. Selonteon liitteenä olevassa Suomen vakausohjelmassa (liite 6) todetaan,

Valiokunnan mietintö VaVM 14/2022 vp

että tässä vaiheessa ei voida poissulkea poikkeuksellisten olosuhteiden olemassaoloa edelleen vuonna 2023. Komissio onkin talouspolitiikan EU-ohjausjakson kevätpaketissa katsonut, että on olemassa edellytykset vakaus- ja kasvusopimuksen yleisen poikkeuslausekkeen soveltamisen jatkamiselle vuonna 2023 ja sen deaktivoinnille vuodesta 2024 alkaen.

Hallitusohjelman veropoliittisista toimenpiteistä on valtaosa jo toteutettu, mutta eräitä toimia toteutetaan vielä vuonna 2023. Verotusta koskevilla ratkaisuilla hallitus on pyrkinyt tiivistämään veropohjaa, korottamaan välillisiä veroja, edistämään ilmastotavoitteita sekä vahvistamaan talouskasvua. Valtion verotulot kasvavat vuosina 2023—2026 arviolta lähes 3 prosenttia vuodessa lukuun ottamatta hyvinvointialueiden perustamisen vaikutuksia.

Kuluttajahintojen kohoaminen

Valiokunta on huolissaan kuluttajahintojen voimakkaasta noususta, joka on seurausta varsinkin tuontien energian kallistumisesta sekä Venäjän aloittaman sodan ja koronan aiheuttamasta komponenttipulasta. Inflaation kiihtyminen pienentää suomalaisten kotitalouksien käytettävissä olevia reaalityuloja, mikä puolestaan vähentää yksityistä kulutusta ja hidastaa talouskasvua.

Valiokunnan kuulemat asiantuntijat olivat yksimielisiä siitä, että hallituksen päätökset sosiaaliturvan indeksikorotusten aikaistamisesta ja matkakuluvähennysten korotuksesta ovat hyviä täsmätoimia hintojen noususta eniten kärsivien kotitalouksien ostovoiman tukemiseksi. Jos inflaatio pysyy korkealla, on indeksikorotuksia syytä tarkastella jatkossakin nykyistä useammin. Yleisiä veronkevennyksiä ei sen sijaan kannatettu, vaikka ne lisäisivätkin kotitalouksien käytettävissä olevia nettotuloja, koska samalla inflaatio kiihtyisi entisestään. Arvonlisäveron ja polttoaineveron alentamiseen liittyy kohdentamisongelmia, mutta poikkeuksellisten hintapaineiden tilanteessa erilaisia kohdennettuja veronalennuksia tulee arvioida huolellisesti.

Talouden vakauttaminen

Koronakriisin ja turvallisuusympäristön muutoksen aiheuttaman velkaantumisen ohella julkisessa taloudessa vallitsee edelleen väestön ikääntymisestä aiheutuva mittava pitkän aikavälin kestävyysvaje, jonka valtiovarainministeriö arvioi olevan 2,5 prosenttia suhteessa BKT:hen eli noin 7 mrd. euroa vuoden 2026 tasossa. Kiihtyvän inflaation myötä myös korkotaso on lähtenyt nousuun, mikä lisää valtion velanhoitokuluja ja valtiontalouden riskejä. Lisäksi on varauduttava siihen, että talous kohtaa alijäämää lisääviä ulkoisia shokkeja myös jatkossa.

Valiokunta pitää julkisen talouden vahvistamista aktiivisin toimin välttämättömänä, jotta tulojen ja menojen välinen epätasapaino ei kasvata velkaantumista hallitsemattomaksi pitkällä aikavälillä. Hallituksella tulee olla uskottava suunnitelma julkisen talouden tasapainottamisesta, jotta luottamus Suomen valtion kykyyn hoitaa velkansa ja muut vastuunsa säilyy. Keskeisiä ovat rakenteelliset uudistukset, jotka kohentavat työllisyyttä ja talouskasvua tai hillitsevät julkisten menojen kasvua tulevaisuudessa. Rakenteelliset uudistukset, työllisyysasteen koheneminen ja talouskasvu vähentävät myös tarvetta menojen leikkauksiin ja verojen korotuksiin.

Hallitus tavoittelee talouskasvua, joka on sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä. Talouden vakauttamiseksi toteutetaan talouden kasvun ja kestävyuden tiekartassa linjattuja toi-

Valiokunnan mietintö VaVM 14/2022 vp

menpiteitä, jotka koskevat työllisyyttä, talouskasvun edellytysten vahvistamista, julkisen hallinnon tuottavuuden kasvattamista ja kustannusvaikuttavuutta tukevia toimia sekä sosiaali- ja terveydenhuollon uudistusta.

Työllisyystoimet. Valiokunta toteaa, että työllisyysasteen kehitys on ollut vahvaa ja hallituksen asettama työllisyysastetavoite 75 prosenttia on lähes saavutettu alkuvuonna 2022, mikäli arvioidaan huomioon ottaen tilastoinnissa tapahtuneet muutokset.

Työllisyysasteen nousu on hallitusohjelmassa tulopohjan vahvistamisen keskeisin yksittäinen elementti. Hallitus on sitoutunut työllisyysasteen nostamiseen tekemällä päätöksiä, joilla tavoitellaan noin 80 000:ta lisätyöllistä vuosikymmenen loppuun mennessä. Viimeisin linjaus uusista työllisyystoimista tehtiin 15.2.2022 (vaikutus noin 110 milj. euroa). Hallituksen tähän mennessä tekemien työllisyyttä lisäävien päätösten arvioidaan vahvistavan julkista taloutta vuoden 2029 tasolla yhteensä 560 milj. eurolla huomioiden toimista aiheutuvat kustannukset ja työllisyyden vahvistamisesta syntyvät säästöt. Merkittävimmät toimenpidekokonaisuudet ovat työttömyysturvan lisäpäivistä luopuminen, pohjoismainen työnhakumalli, työ- ja elinkeinopalveluiden kuntasiirtoon liittyvä rahoitusuudistus, työttömyysturvan työssäoloehdon euroistaminen sekä oppivelvollisuuden laajennus.

Valiokunta pitää välttämättömänä, että hallitus jatkaa määrätietoisesti toimenpiteitä työllisyysasteen korottamiseksi. Tarvitaan mm. toimia, joilla vähennetään rakenteellista työttömyyttä sekä pitkäaikaistyöttömyyttä ja kannustetaan yhä useampia osallistumaan työmarkkinoille ja hakemaan aktiivisesti töitä. On myös tärkeää huolehtia siitä, että työvoima- ja osaajapula ei muodostu kestäväksi kasvun ja hyvinvoinnin pullonkaulaksi. Työurien pidentämisen ja työhyvinvoinnin parantamisen rinnalla on mm. lisättävä työperusteista maahanmuuttoa, parannettava maahanmuuttoon liittyviä viranomaisprosesseja ja huolehdittava maahanmuuttajien koulutuksesta sekä nopeasta työllistymisestä.

Valiokunta kiinnittää tässä yhteydessä huomiota myös luovan talouden edistämiseen, siihen sisältyviin työllistymismahdollisuuksiin sekä kulttuurin ja luovien alojen käyttämättä olevaan potentiaaliin ja kykyyn vahvistaa kansantaloutta.

Rakenteelliset uudistukset. Kestävyyttä on tarkoitus parantaa myös tehostamalla julkisen hallinnon tuottavuutta ja kustannustehokkuutta. Hallitus toteuttaa keväällä 2021 sovitut 370 milj. euron pysyvät säästöt, jotka kohdennetaan kehystason alentamiseen (42 milj. euroa) ja eri hallinnonaloille (328 milj. euroa) lukuun ottamatta mm. puolustus- ja sisäministeriön hallinnonaloja sekä tutkimus- ja kehittämistoiminnan menoja.

Keskeisin julkista taloutta pitkällä aikavälillä vahvistava rakenteellinen uudistus on sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen uudistus, jonka on tarkoitus tulla voimaan vuoden 2023 alussa. Uudistuksen muutosvaiheeseen liittyvien lisäkustannusten vuoksi kustannussäästöt alkavat toteutua vasta 2030-luvulla.

Valiokunnan mietintö VaVM 14/2022 vp

Talouskasvun edellytysten vahvistaminen

Tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotoiminta (TKI)

Talouskasvun vahvistamiseksi on tärkeää varmistaa kannustava ja vakaa ympäristö TKI-toiminnalle ja vahvistaa näin osaamispohjaa ja lisätä myös kansainvälisten huippuosaajien kiinnostusta. On niin ikään tärkeää kannustaa yksityistä sektoria panostamaan myös riskipitoisiin TKI-hankkeisiin sekä edistää uusien kaupallistettavien ja kansainvälisille markkinoille skaalattavissa olevien ratkaisujen syntyä.

Hallitusohjelman sekä TKI-tiekartan mukaan Suomen tavoitteena on nostaa T&K-menojen BKT-osuus 4 prosenttiin vuoteen 2030 mennessä, mihin myös kaikki eduskuntaryhmät sitoutuivat joulukuussa 2021 valmistuneessa parlamentaarisen TKI-työryhmän raportissa². Julkisen sektorin osuus on tästä noin kolmannes ja yksityisen sektorin noin kaksi kolmannesta.

Em. tavoitteen saavuttamiseksi on tärkeää, että valtion T&K-panostuksia korotetaan edelliseen kehyspäätökseen verrattuna 344 milj. eurolla. Lisäysten määräraha-vaikutus on noin 50 milj. euroa vuonna 2023, ja se nousee noin 212 milj. euroon vuoteen 2026 mennessä. Lisäyksiä osoitetaan mm. Suomen Akatemialle, Business Finlandille sekä strategiseen tutkimukseen. Ammatti- ja korkeakoulujen T&K-toimintaan osoitetaan 5 milj. euron pysyvä lisäys.

Valiokunta on tyytyväinen näihin korotuksiin. Ne vahvistavat T&K-toimintaa tilanteessa, jossa Suomen TKI-menojen rahoitus on ollut laskeva ja jäänyt jälkeen monista verrokkimaista. Em. parlamentaarisen työryhmän raportin mukaan Suomen T&K-menojen BKT-osuus laski vuosina 2014–2018 toiseksi eniten OECD:n vertailemista maista. Tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoiminta on kuitenkin aivan keskeinen keino parantaa tuottavuutta ja edistää talouden kasvua, ja siksi panostusten kasvattaminen on välttämätöntä.

Valiokunta toteaa, että neljän prosentin kasvu-uralle pääseminen edellyttää jatkossa julkisen rahoituksen merkittävää korottamista sekä ratkaisuja, jotka varmistavat rahoituksen riittävyyden pitkäjänteisesti yli vaalikausien. On siksi tärkeää, että em. parlamentaarisen työryhmän ehdotusten mukaisesti on alettu valmistella tutkimus- ja kehittämismenoja koskevaa rahoituslakiesitystä. Tarkoituksena on, että se määrittää vuotuisen valtion T&K-menojen tason siten, että julkisen sektorin T&K-menojen BKT-osuus nousee 1,33 prosenttiin vuoteen 2030 mennessä. Suurin osa tästä (1,2 prosenttia) olisi valtion rahoitusta. Alkuvuodesta 2023 valmistuu myös parlamentaarisen TKI-ryhmän suunnitelma, jossa täsmennetään mm. rahoituksen suuntaamisen peruslinjat pitkällä aikavälillä.

Valiokunta pitää myös myönteisenä, että parlamentaarisen työryhmän linjausten mukaisesti kehysriihessä päätettiin uudesta TKI-verokannustimesta, jonka tavoitteena on lisätä yritysten TKI-intensiteettiä. Verotuloarvioissa on siksi huomioitu tutkimus- ja kehittämistoimintaan liittyvä 100 milj. euron lisävähennys. Valiokunta painottaa verokannustimen vaikutusten huolellista seuranta.

² Valtioneuvoston julkaisuja 2021:95

Valiokunnan mietintö VaVM 14/2022 vp

Koulutus

Hallitus on tehnyt koulutukseen sekä pysyviä että määräaikaista lisäpanostuksia. Hallituskauden keskeisin uudistus on 1.8.2021 voimaan tullut oppivelvollisuuden laajentaminen ja toisen asteen maksuttomuus, mihin on varattu 129 milj. euron rahoitus vuodesta 2024 lukien. Valiokunta pitää tärkeänä, että rahoituksen riittävyyttä seurataan huolellisesti ja varmistetaan, ettei heikko kuntatalous lisää koulutuksellista eriarvoisuutta.

Valiokunta painottaa koulutuksen perusrahoituksen vahvistamista, jotta lyhytkestoista ja paljon hallinnollista työtä aiheuttavaa hankerahoitusta voidaan vähentää. Onkin erittäin myönteistä, että hallitus antoi eduskunnalle esityksen opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetun lain muuttamisesta, jonka eduskunta on hyväksynyt 7.6.2022 (SiVM 5/2022 vp — HE 55/2022 vp). Siinä vakinaistetaan vuoden 2023 alusta lukien koulutuksellista tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta edistävien toimenpiteisiin myönnettävä erityisavustus, jota voidaan jatkossa myöntää neljäksi vuodeksi kerrallaan. Valtionavustuksen määrärahan taso ratkaistaan julkisen talouden suunnitelmassa ja talousarviossa.

On myös edelleen tärkeää huolehtia toimista, joilla koronan aiheuttamaa oppimis- ja hyvinvointivajetta paikataan. Pitkällä aikavälillä oppimisvajeen hoitamatta jättäminen voi tulla koulutusinvestointeja kalliimmaksi ja heijastua myös työllisyyteen ja hyvinvointiin.

Valiokunta on tyytyväinen siihen, että kehyspäätöksessä vahvistetaan ammatillisen koulutuksen rahoituspohjaa pysyvästi 50 milj. eurolla vuodesta 2023 lukien. Tämä on 30 milj. euroa vähemmän kuin aiemmin määräaikaisena tulevaisuusinvestointina osoitettu lisärahoitus, mutta lisärahoitus tuo joka tapauksessa koulutuksen järjestäjille vakautta ja ennakoitavuutta vuosittaisen rahoituksen tasoon, sillä se lisätään osaksi ammatillisen koulutuksen normaalia rahoitusjärjestelmää. Ammatillisella koulutuksella on tärkeä rooli myös työperäisen maahanmuuton edistämiseksi sekä maahanmuuttajien integroitumisessa suomalaiseen yhteiskuntaan ja työmarkkinoille. Maahanmuuttajien koulutuksen tarpeet on tärkeää huomioida myös vapaan sivistystyön resursseissa.

Sivistysvaliokunnan (SiVL 12/2022 vp) tavoin valtiovarainvaliokunta pitää tärkeänä, että korkeakoulujen toimintaedellytykset turvataan jatkossa niin, että ne antavat mahdollisuuden nostaa korkeakoulutettujen määrä vähintään 50 prosenttiin 25—34-vuotiaiden ikäluokasta vuoteen 2030 mennessä. Hallitus on jo päättänyt lisätä korkeakoulujen aloituspaikkoja reilulla 12 000:lla vuosina 2020—2022. Tavoitteen saavuttaminen edellyttää kuitenkin uusia päätöksiä koulutuksen laajentamiseksi, sillä koulutuspoliittisen selonteon (VNS 1/2021 vp) mukaan 50 prosentin tavoitteen saavuttamiseksi tarvitaan vuoteen 2030 mennessä yhteensä 100 000 uutta korkeakoulututkintoa enemmän kuin mitä nykyisillä koulutusmäärillä saavutetaan.

Turvallisuusympäristön muutoksesta johtuva varautuminen

Venäjänsä hyökkäys Ukrainaan nostaa valiokunnan saaman alustavan arvion mukaan Suomen julkisen talouden välttämättömiä menoja yhteensä yli 7 mrd. eurolla vuosina 2022—2026. Vallitsevassa tilanteessa puolustuksen ja varautumisen menojen lisääminen on valiokunnan mielestä väistämätöntä.

Valiokunnan mietintö VaVM 14/2022 vp

Puolustusvoimien toimintamenoihin osoitetaan vuotuinen 130—200 milj. euron korotus ja puolustusmateriaalihankintoihin 1,5 mrd. euron lisäys. Rajavartiolaitoksen uusien valvontalentokoneiden hankintaan varaudutaan 163 milj. eurolla ja toimintamenoihin osoitetaan lisäystä 80 milj. euroa. Myös maahanmuuton lisämenoihin varauduttaan ja kyberturvallisuutta parannetaan noin 40—56 milj. eurolla vuodessa.

Valiokunta painottaa myös väestön suojaamista ja yhteiskunnan toimintakyvyn turvaamista. Väestönsuojelun, väestönsuojakannan ja valmiussuunnittelun (mukaan lukien strategisten kohteiden suojelusuunnittelu sekä säteilyvaaratilanteisiin varautuminen) kehittämisestä ja resurssitarpeista on huolehdittava eduskunnassa käsittelyssä olleen ajankohtaiselonteon mukaisesti (VaVL 8/2022 vp — VNS 1/2022 vp) sekä varmistettava Häätokeskuslaitoksen toimintavalmius.

Valiokunta pitää myös välttämättömänä, että hallitus huolehtii jo aiemmin sisäisen turvallisuuden selonteon (VaVL 8/2021 vp — VNS 4/2021 vp) ja vuoden 2022 talousarvioesityksen käsittelyn (VaVM 33/2021 vp — HE 146/2021 vp, HE 216/2021 vp) yhteydessä todetusta pelastustoimen ja sopimuspalokuntien rahoitus- ja henkilöstövajeen paikkaamisesta. Julkisen talouden suunnitelmaan ei sisälly tehtyjen linjausten mukaista pelastajakoulutusmäärän kaksinkertaistamista Pelastusopistossa vuodesta 2023 alkaen.

Samoin tärkeää on, että poliisin resursseilla pystytään vastaamaan muuttuneeseen turvallisuustilanteeseen. Julkisen talouden suunnitelmassa poliisin määrärahataso nousee noin 30 milj. euroa vuosina 2023—2026. Lisäys kattaa jo aiemmin linjattua poliisin toiminnan turvaamista, mutta se sisältää lisäresursseja myös vakavimpien ja kriittiseen infrastruktuuriin kohdistuvien tietoverkkorikosten torjuntaan ja tutkintaan. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan budjetissa on kuitenkin edelleen vajausta. Valiokunta kiirehtii siten valmisteilla olevan vakauttamissuunnitelman laatimista määrärahojen tason turvaamiseksi sekä poliisitoimen määrärahojen budjetointitapojen uudistamista (kuten henkilöstö-, kiinteistö- ja ICT-menojen sekä kalusto- ja muiden hankintojen eriyttäminen) läpinäkyvyyden lisäämiseksi helmikuussa 2022 valmistuneen selvitysraportin mukaisesti.

Valiokunta painottaa lisäksi, että julkisen talouden nykyinen tilanne vaatii edelleen myös turvallisuuteen liittyvien toimien kehittämistä kustannusten minimoimiseksi. Tärkeää on niin ikään huolehtia arjen turvallisuudesta ja väestön henkisestä kriisinsietokyvystä.

Huoltovarmuuden vahvistaminen

Energiaomavaraisuus. Venäjältä Suomeen tuodun energian osuus oli ennen hyökkäyssotaa Ukrainaan yli 30 prosenttia Suomen kokonaisenergian käytöstä. Kiristynyt geopoliittinen tilanne ja energian hintojen nousu ovat lyhyessä ajassa nostaneet toimitus- ja huoltovarmuuden ilmastonäkökulman rinnalle, mikä vauhdittaa vihreää siirtymää.

Venäjältä tuodut polttoaineet ja sähkö ovat pääosin korvattavissa kotimaisella tuotannolla tai tuonnilla muista maista. Haastavin korvattava polttoaine on maakaasu, vaikka sen osuus on vain 6 prosenttia kokonaisenergian käytöstä. Myös maakaasun osalta tilanne on kuitenkin parempi kuin muutama vuosi sitten, ja valiokunnan kuulemat asiantuntijat pitivät varautumisen ministeriryh-

Valiokunnan mietintö VaVM 14/2022 vp

män päätöksiä venäläisen kaasun korvaamisesta onnistuneina, erityisesti LNG-laivan vuokraamista yhdessä Viron kanssa. Päätös ei kuitenkaan vielä ratkaise seuraavan talven tarpeita.

Valiokunta pitää siten tarkastusvaliokunnan (TrVL 2/2022 vp) kuulemien asiantuntijoiden tavoin tärkeänä kiinnittää huomiota myös energian säästöön ja energiatehokkuuteen. Tietoisuutta asiasta tulee lisätä sekä kannustaa kansalaisia ja yrityksiä energiasäästötoimiin.

Valiokunta nostaa lisäksi esiin venäläisen metsähakkeen tuonnin lopettamisen, joka voidaan korvata kotimaisen puunjalostuksen ja hakkuiden sivuvirtoihin sekä tähteisiin perustuvan metsähakkeen käyttöä lisäämällä. Tämä vaatii tukitoimenpiteitä, joten on hyvä, että metsänomistajia ja toimijoita aktivoidaan neuvontakampanjalla ja lisätään Kestävän metsätalouden rahoitusjärjestelmän (Kemera) kannustetta nuoren metsän hoitoon ja pienpuun keruuseen. Suomen energiaomavaraisuuden kehittämiseksi pitkällä aikavälillä on lisäksi tärkeää kehittää puupolttoaineiden kuljetusta, varastointia ja terminaaliverkostoa. Samalla on huolehdittava hiilinielulaskennan asianmukaisuudesta ja Suomen hiilinieluista metsien kasvua lisäämällä.

Valiokunta toteaa, että Suomella on hyvä tilanne venäläisestä energiasta luopumisen osalta. Tosin meilläkin on haasteita, mutta ne on tunnistettu ja niihin on vastattu. Energiainvestointeja vauhditetaan mm. tukemalla fossiilisista polttoaineista irtautumista liikenteessä sekä lämmitysratkaisuissa. Samoin lisäpanostukset demonstraatiohankkeisiin sekä akku- ja vetyteknologiaan ovat oikeansuuntaisia. Lisäksi energia-ala itse investoi yli 3 mrd. euroa puhtaaseen energiaan.

Elintarvikeomavaraisuus. Valiokunta on ollut jo pitkään huolissaan maatalouden kannattavuudesta, joka on ollut heikko jo useita vuosia. Tilanne kriisiytyi vuonna 2021, kun kustannusten nousu yhdistyi alhaiseen satotasoon kuivan ja kuumen kesän seurauksena ja heikkeni edelleen Venäjän aloittaman sodan myötä. Valiokunta muistuttaa myös sään ääri-ilmiöiden yleistymisen ja epävakaa turvallisuustilanteen myötä kasvaneesta globaalista ruokakriisin mahdollisuudesta.

Julkisen talouden suunnitelman yhteydessä päätetty maatalouden huoltovarmuuspaketti on siten välttämätön. Siihen sisältyy sekä nopeita, erityisesti tilojen maksuvalmiutta parantavia tukitoimia (kuten maatalouden energiaveron palautuksen korotus vuodelta 2021) että pidemmän aikavälin ruoan tuotantoa ja sen kriisinsietokykyä vahvistavia toimenpiteitä (esim. investointituki vaihtoehtoihin energialähteisiin ja muihin huoltovarmuuteen liittyviin investointeihin). Lisärahoituksen nopeassa kohdentamisessa hyödynnetään olemassa olevia maatalouden tukijärjestelmiä, joilla on valmiina EU- ja kansalliset säädöspäätökset ja toimeenpanoprosessit. Toimenpiteiden rahoitus ajoittuu vuosille 2022 ja 2023. Tärkeää on kiinnittää huomiota myös lannoitteiden tuontiriippuvuuden vähentämiseen ja valkuaisomavaraisuuden kasvattamiseen.

Valiokunta painottaa aiempien kannanottojensa mukaisesti (VaVM 33/2021 vp — HE 146/2021 vp, HE 216/2021 vp ja VaVM 4/2022 vp — HE 2/2022 vp, HE 26/2022 vp), että maatalouden kannattavuutta on kohennettava pysyvästi ja tuet on kohdistettava aiempaa paremmin aktiiviviljelyyn. Erityisesti reilut kauppatavat on saatava käyttöön, jotta tuottajan osuus lopputuotteen hinnasta kasvaa. Kannattavuuden parantaminen on ehto tuotannon jatkuvuudelle, huoltovarmuuden turvaamiselle ja ylipäättään kotimaisen ruokaketjun tulevaisuudelle.

Valiokunnan mietintö VaVM 14/2022 vp

Venäjän hyökkäyssodan alueellisia ja toimialakohtaisia vaikutuksia

Valtiovarainvaliokunta kiinnittää huomiota Venäjän hyökkäyssodan alueellisiin ja toimialakohdaisiin vaikutuksiin Suomessa ja toteaa, että Venäjän hyökkäyssota Ukrainaan ja muuttunut turvallisuuspoliittinen tilanne vaikuttavat laajalti koko Suomen talouteen.

Pitkä maaraja Venäjän kanssa on leimannut erityisesti Kaakkois- ja Itä-Suomen maakuntien toimintaympäristöä, jossa rajat ylittävä yhteistyö on ollut tiivistä ja monipuolista. Lisäksi muuttunut tilanne ja Venäjä-pakotteet näkyvät monilla muilla alueilla, joilla on esimerkiksi Venäjän-kauppaan keskittyviä yrityksiä tai Venäjältä tuotuja raaka-aineita tarvitsevaa teollisuutta.

Vaikutukset ovat tässä tilanteessa kielteisiä etenkin matkailulle, joka on jo kärsinyt tuntuvasti koronarajoituksista. Venäläisten matkailijoiden puuttuminen vähentää matkailun tuloja, minkä lisäksi Venäjän ylilentokielto vähentää aasialaisten matkailijoiden määrää. Menetettyjen matkailutulojen korvaamiseksi jatkossa on tärkeää panostaa Suomen matkailumaakuvan vahvistamiseen niin kuluttajien kuin kansainvälisten kongressijärjestäjien parissa. Tämä edellyttää myös huolehtimista Visit Finlandin resursseista.

Venäjän hyökkäyssota on vaikuttanut laajasti myös logistiikkaan ja liikenteeseen, mikä näkyy mm. Saimaan kanavan ja VR:n idän liikenteen päättymisenä sekä Venäjän ilmatilan sulkuna. Tämä heijastuu merkittäväällä tavalla Finnairin toimintaan, jolle Venäjän ilmatilan käytön sulkeamisen vaikutukset ovat tuntuvasti merkittävämmät kuin muille EU-maille ja eurooppalaisille lentoyhtiöille. Lisäksi Aasian lentoliikenteen väheneminen heikentää Helsinki-Vantaan lentoaseman tilannetta, mikä heijastuu myös kuntatalouteen.

Valiokunta painottaa toimia, joilla varmistetaan Suomen saavutettavuus muuttuneessa tilanteessa, sillä sujuvat yhteydet maailmalle ovat Suomen talouden elinehto. Saimaan kanavan liikenteen päätyttyä on myös erittäin tärkeää löytää korvaavia reittejä kanavan tavaraliikenteelle, mikä edellyttää mm. tie- ja rataverkon parantamiseen tähtäävien toimien vauhdittamista. Saadun selvityksen mukaan kanavaliikenteen loppuminen tarkoittaa noin 1,3 milj. tonnin tavaramäärän siirtymistä maanteille- ja rautateille, minkä lisäksi Venäjän puun tuonnin päättymisen siirtää noin 8 milj. kuutiota puuta kuljetettavaksi pidempiä matkoja kotimaan tie- ja raideverkolla.

Sodan vaikutukset ulottuvat myös EU:n ulkorajayhteistyön ohjelmiin (Interreg NEXT), joiden valmistelu on keskeytetty ja vuoden 2022 varat (noin 9,5 milj. euroa) osoitetaan kahdelle sisärajaohjelmalle. Valiokunta pitää tärkeänä, että Suomi pyrkii toimimaan siten, että em. ohjelmiin varattu rahoitus voidaan jatkossa kohdentaa parhaalla mahdollisella tavalla ulkorajayhteistyön ohjelma-alueiden kehitykseen.

Saadun selvityksen mukaan sodan seurauksena ei ole vielä nähty merkittäviä työllisyysvaikutuksia; akuuteimpana haasteena on kuitenkin noussut esille kausityöntekijöiden aiempaa heikompi saatavuus. Kaikki vaikutukset eivät ole kuitenkaan vielä realisoituneet tai edes selvillä. Jatkossa on tärkeää selvittää, miten mm. aluetalouden vahvistumista ja sen uudistumista voidaan edistää ja yritysten toimintaedellytyksiä vahvistaa.

Valiokunnan mietintö VaVM 14/2022 vp

Hiilineutraali Suomi ja vihreä siirtymä

Hallitusohjelman mukaan Suomi on hiilineutraali vuoteen 2035 mennessä ja hiilinegatiivinen sen jälkeen. Julkisen talouden suunnitelmassa hiilineutraaliuteen liittyviä tavoitteita edistetään yhteensä noin 2,7 mrd. eurolla vuonna 2023 ja määrärahat alenevat noin 2,1 mrd. euroon vuonna 2026. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan tason alenemista kehyskaudella kompensoi kuitenkin osaltaan uuden EU-rakennerrahastokauden edetessä kasvava vähähiilisyyteen kohdistuva rahoitus.

Vuoden 2023 määrärahatasoa korottavat merkittävästi Suomen elpymis- ja palautumissuunnitelman mukaiset rahoitukset (Suomen saanto noin 2,085 mrd. euroa), joista noin puolet kohdennetaan vihreään siirtymään. Määrärahaa osoitetaan mm. investointeihin puhtaaseen energiantuotantoon, vähäpäästöisiin innovaatioihin, rakennusalan ympäristöratkaisuihin sekä sähköisen liikenteen latausinfrastruktuurin tukemiseen.

Varautumisen ministeriryhmä linjasi lisäksi noin 700 milj. euron lisärahoituksen energiaomavaraisuuden ja huoltovarmuuden vahvistamiseksi. Toimenpidekokonaisuuden tarkoituksena on nopeuttaa irtautumista Venäjän fossiilisesta energiasta sekä tukea uuden teknologian käyttöönottoa. Lisäykset kohdistuvat lähinnä liikenteeseen, energiaan, asumiseen ja maatalouden pitkäaikaisiin toimiin.

Valiokunta korostaa, että investointien suurimpana esteenä ei useinkaan ole teknologia, tuotannon hinta tai rahoituksen saatavuus, vaan lupakäytännöt. Näin ollen on erittäin tarpeellista, että selonteossa osoitetaan 36,8 milj. euroa lisärahoitusta vihreän siirtymän lupakäsittelyihin, ja hallitus on päättänyt valmistella esityksen vihreän siirtymän investointien määräaikaista etusijasta lupakäsittelyssä. Valiokunta painottaa, että henkilöstömäärän lisäämisen ohella tulee huolehtia hakemusten sujuvista käsittelyprosesseista sekä riittävästä neuvonnasta.

Valiokunta toteaa myös, että osana irtautumista venäläisestä energiasta tulisi huomioida kriittisten metallien ja mineraalien saatavuus ja hinta. Kiertotalouden edistäminen tulisi siksi liittää oleelliseksi osaksi vihreää siirtymää ja ottaa huomioon myös julkisen talouden suunnitelmassa.

Myönteistä on, että julkisen talouden suunnitelma sisältää edelleen lähes 100 milj. euron vuositaisen määrärahatason luonnonsuojeluun. Tämä kohdennetaan pääosin Metso- ja Helmi-ohjelmien sekä EU:n biodiversiteettistrategian tavoitteiden toteuttamiseen. Tärkeää on myös jatkaa Itämeren ja vesien suojelua, mukaan lukien peltojen kipsikäsittelyä ja ravinnekierrätyksen sekä koskeikkoviljelyn edistämistä.

Valiokunta kiinnittää lisäksi huomiota talouden ekologisen kestävyyskokonaisarviointiin. Onnistunut siirtymäpolitiikka edellyttää myös julkisen talouden suunnitelmassa uutta tietopohjaa ja uusia keinoja ohjata taloutta asetettujen ilmastotavoitteiden sekä luonnon monimuotoisuuden ja luonnonvarojen kulutuksen vähentämiselle asetettujen tavoitteiden mukaisesti.

Valiokunnan mietintö VaVM 14/2022 vp

Muita havaintoja

Ulkoministeriön hallinnonala. Valiokunta pitää tärkeänä, että hallitus huolehtii ulkoministeriön ja Suomen ulkomaan edustustojen riittävästä henkilöstömäärästä, jolla voidaan vastata diplomaattia vaativaan Suomen etujen ajamiseen sekä aiempaa jännitteisempään maailmanpoliittiseen tilanteeseen.

Valiokunta viittaa myös ulkoasiainvaliokunnan lausuntoon (UaVL 1/2022 vp) ja toteaa, että Suomen kehitysyhteistyössä tulee ottaa huomioon entisestään kasvaneet humanitaarisen avun tarpeet, joita erityisesti Venäjän aloittama sota sekä Jemenin, Syyrian ja Afganistanin pitkittyneet kriisit heikentävät. Tärkeää on niin ikään Ukrainan jälleenrakentamisen tukeminen sekä huomion kiinnittäminen Itä-Afrikan nälänhätään, jota kuivuuden lisäksi vaikeuttavat ruuan, lannoitteiden ja energian hinnan kohoaminen.

Oikeudenhoidon määrärahatilanne. Valiokunta viittaa lakivaliokunnan lausuntoon (LaVL 18/2022 vp) ja kiinnittää huomiota perusrahoituksen niukkuuteen oikeusministeriön hallinnonalalla. Pitkään jatkunut perusrahoituksen riittämättömyys sekä suuri työmäärä vaikeuttavat toimintaa ja kuormittavat henkilöstöä, mikä heijastuu asioiden käsittelyaikoihin ja kansalaisten oikeusturvaan. Määräaikaisen henkilöstön suuri määrä on myös tuomioistuinten riippumattomuuden näkökulmasta ongelmallinen. Onkin tärkeää, että valmisteilla on oikeudenhoidon toimintaedellytyksiä ym. koskeva selonteko, joka on tarkoitus antaa eduskunnalle vuoden 2022 loppuun mennessä. Siinä tulee kartoittaa tilanne sekä arvioida muutostarpeet ja niiden vaatimat resurssitarpeet sekä myös mahdollisuudet toiminnan tehostamiseen ja tarvittaviin lainsäädäntömuutoksiin.

Kulttuuri. Valiokunta korostaa kulttuurin ja luovan talouden merkitystä niin työllistäjänä kuin myös kansalaisten hyvinvoinnin ja jaksamisen edistäjänä. Luovat alat ovat kärsineet poikkeuksellisen voimakkaasti koronaepidemiaan liittyneistä rajoituksista, ja on tärkeää, että alan elpymistä tuetaan EU:n elpymis- ja palautumistukivälineen rahoituksella (yhteensä 12 milj. euroa vuosina 2023 ja 2024). Kulttuurin ja taiteen määrärahat ovat kehyskaudella yhteensä keskimäärin 577 milj. euroa vuodessa. Vuoteen 2022 verrattuna rahoitus kuitenkin alenee jonkin verran, kun rahapelitoiminnan tuotto ja siihen liittyvä kompensatorahoitus vähenevät 4,6 milj. euroa vuonna 2023 ja noin 4,1 milj. euroa vuodesta 2024 lähtien.

Valiokunta on tyytyväinen kehyspäättöksen linjauksiin, jotka koskevat yksityisen kopioinnin hyvityksen tason korottamista 11 milj. euroon sekä luopumista tekijänoikeuskorvausten sovittelusta arvioitaessa oikeutta työttömyysturvaan.

On myös myönteistä, että e-kirjojen ja e-äänikirjojen lainauskorvauksiin on varattu 1 milj. euron vuosittainen määräraha vuosille 2023—2026. Valiokunta kiirehtii rahoitukseen liittyvien ratkaisujen sekä tarvittavien säädösmuutosten valmistelua. On niin ikään tärkeää, että kansallisten talvelaitosten valtionrahoitusta koskeva lainvalmistelu etenee.

Rahapelitoiminnan tuotot. Valiokunta on tyytyväinen myös siihen, että rahapelituotoilla rahoitettavien yleishyödyllisten toimintojen menot siirretään kehykseen kuuluviksi menoiksi jo vuodesta 2023 lukien. Parlamentaarisen linjauksen mukaisesti vuodesta 2024 alkaen on tarkoitus kat-

Valiokunnan mietintö VaVM 14/2022 vp

kaista Veikkaus Oy:n tulouttaman tulon ja valtionavustusministeriöiden (OKM, STM, MMM) arpajaislaissa säädettyjen käyttötarkoitusten välinen yhteys.

Vuodesta 2024 lähtien näiden toimintojen rahoitus on siten siirretty kokonaisuudessaan yleiskatteisesti rahoitettavaksi. Parlamentaarisen linjauksen mukaan vuodelle 2024 kohdennettava avustustoiminnan kokonaisrahoitustaso on 990 miljoonaa euroa. Se perustuu vuosien 2013—2022 valtionavustusrahoituksen kymmenen vuoden keskiarvoon, johon on lisätty veteraaneille vuonna 2022 kohdennettu rahoitus. Julkisen talouden suunnitelmassa vuoden 2023 rahoitustaso vastaa vuodelle 2024 linjattua rahoitustasoa. Edellä mainittuun 990 milj. euron rahoitustasoon pääsemiseksi nyt kohdennetaan noin 38 miljoonan euron lisäkompensaatio edelliseen julkisen talouden suunnitelmaan nähden.

Valiokunta pitää tärkeänä, että rahoitusmalliuudistusta koskeva hallituksen esitys annetaan eduskunnalle suunnitelmien mukaisesti syksyllä 2022 ja että uuden rahoitusmallin mukainen toiminta voi käynnistyä vuoden 2024 alusta alkaen.

Liikenne. Liikenne- ja viestintäministeriön hallinnonalalle kohdistetaan 127 milj. euron säästöt, josta 110 milj. euroa sisältyi jo edelliseen kehykseen, minkä lisäksi nyt käsiteltävänä olevaan kehyspäätökseen sisältyy 17 milj. euron lisäsäästö. Sen kohdentamisesta päätetään vuoden 2023 talousarvion yhteydessä.

Liikenne- ja viestintävaliokunnan (LiVL 20/2022 vp) tavoin valtiovarainvaliokunta pitää tilannetta huolestuttavana, sillä kehystaso ei mahdollista Liikenne 12 -suunnitelmassa asetettujen tavoitteiden saavuttamista. Tämän lisäksi raaka-aineiden hintojen nousu vähentää mahdollisuuksia väylien kunnossapitoon ja teiden päällystämiseen, mikä lisää myös korjausvelkaa. Saadun selvityksen mukaan väyläverkon korjausvelan arvioidaan kasvavan kehyskaudella tämänhetkisestä noin 2,9 mrd. eurosta yli 3 mrd. euroon. Teiden korjausvelan arvioidaan kasvavan tänä vuonna 60—70 milj. eurolla, jolloin se kasvaisi noin 1,64—1,65 mrd. euroon.

Valiokunta pitää ensiarvoisen tärkeänä, että perusväylänpitoon ja korjausvelan torjumiseen osoitetaan pidemmällä tähtäimellä tarvittavat määrärahat. Infrainvestoinneissa tulee tärkeysjärjestyksessä priorisoida olemassa olevan tie- ja rataverkon ylläpitoa ja kehittämistä kasvua tukevia kohteita painottaen.

Valiokunta on tyytyväinen siihen, että kyberturvallisuuden rahoitusta on lisätty. Jatkossa on myös varmistettava, että Kyberturvallisuuskeskuksen rahoitus on sellaisella tasolla, että se pystyy huolehtimaan tehtävistään sekä kyberturvallisuuden kehittämisohjelman toimeenpanosta.

Koronakriisin sukupuolivaikutukset. Valiokunta on tyytyväinen siihen, että THL:n johdolla on toteutettu tutkimushanke, jossa selvitettiin koronapandemian ja siihen liittyvien politiikkatoimien lyhyt- ja pitkäkestoisia sukupuolivaikutuksia Suomessa. Vastikään (31.5.2022) valmistuneessa raportissa³ tarkastellaan kriisin vaikutuksia tasa-arvoon eri osa-alueilla (työllisyys ja toi-

³ Koronakriisin vaikutukset sukupuolten tasa-arvoon Suomessa. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2022:46

Valiokunnan mietintö VaVM 14/2022 vp

meentulo, työolot, hoivan jakaminen, väkivalta sekä terveys ja hyvinvointi), minkä lisäksi raportissa analysoidaan kriisin aikaista päätöksentekoa ja talouspolitiikkaa tasa-arvonäkökulmasta.

Tehty selvitys osoitti, että suuri osa kriisin negatiivisista vaikutuksista sukupuolten tasa-arvon eri osa-alueisiin olivat verrattain lyhytkestoisia. Pidempikestoiset seuraukset liittyivät mm. hyvinvointiin ja mielenterveyteen sekä työelämän tasa-arvoon, etenkin sosiaali- ja terveysalan henkilöstön kuormittuneisuuteen. Selvityksen mukaan tasa-arvonäkökulmat ja -tavoitteet eivät olleet mukana päätettäessä koronakriisiin liittyvistä rajoitus- ja tukitoimista, ja vain 12,5 prosenttia kriisiin liittyvistä lakiesityksistä sisälsi sukupuolivaikutusten arviointia.

Valiokunta pitää tärkeänä, että koronakriisin tasa-arvovaikutukset otetaan huomioon tulevien vuosien talouspolitiikassa ja kriisin jälkihoidossa, mikä tarkoittaa mm. toimenpiteitä kriisin sukupuolittuneiden vaikutusten lieventämiseksi ja kriisistä erityisesti kärsineiden ryhmien tukemiseksi. Myös seuraavan hallituksen tasa-arvo-ohjelmassa olisi tärkeää korjata niitä tasa-arvo-ongelmia, jotka tuottivat koronakriisin aikana sukupuolittuneita vaikutuksia. Sukupuolten tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistäminen on tärkeä osa yhteiskunnan pitkän aikavälin resilienssin lisäämistä ja vahvistamista.

Hyvinvointialueiden rahoitus

Sote-uudistuksen toteuttaminen on tämän hallituskauden keskeisimpiä rakenteellisia uudistuksia, ja sillä on perustavaa laatua olevat vaikutukset sosiaali- ja terveystalouden järjestämiseen ja rahoitukseen. Uudistuksen keskeisiä tavoitteita ovat mm. hyvinvointi- ja terveyserojen kaventaminen sekä yhdenvertaisten ja laadukkaiden sote-palveluiden turvaaminen. Uudistuksen tavoitteena on myös hillitä osaltaan julkisen talouden kustannusten kasvua.

Uudistuksen onnistumisen kannalta on välttämätöntä, että hyvinvointialueiden riittävä rahoitus turvataan, minkä lisäksi tarvitaan myös mm. toimivat palveluketjut sekä tietoon pohjautuvaa johtamista. Kustannusten kasvun hillitsemisen kannalta on tärkeää huolehtia siitä, että hyvinvointialueilla on kannuste lisätä toiminnan tuottavuutta ja vaikuttavuutta. Sosiaali- ja terveysvaliokunnan (StVL 5/2022 vp) tavoin valtiovarainvaliokunta korostaa, että järjestämisvastuun siirtyessä hyvinvointialueille tulee ottaa käyttöön toimintamalleja, jotka hillitsevät kustannusten kasvua tulevaisuudessa. Tämä edellyttää perustason vahvistamista sekä sosiaali- ja terveydenhuollon että perusterveydenhuollon ja erikoissairaanhoidon integraation toteutumista erikoissairaanhoidon palvelutarpeen vähentämiseksi. Tarvitaan myös toimivat tietojärjestelmät sekä selkeä ja kunnianhimoinen mittaristo, joka mittaa muutosta ja tehokkuuden lisäämistä eikä pelkkää rahan käyttöä.

Lisäksi valiokunta painottaa ennalta ehkäisevien toimien sekä perusterveydenhuollon palvelujen toimivuutta, jolla voidaan vähentää kalliimpien palveluiden tarvetta. On myös tärkeää huolehtia siitä, että kuntien, hyvinvointialueiden ja kolmannen sektorin rajapinnassa olevat palvelut toimivat saumattomasti ja kustannustehokkaasti.

Hyvinvointialueiden yleiskatteinen valtionrahoitus on vuoden 2023 tasolla noin 22,3 mrd. euroa, josta alueille maksetaan jo vuoden 2022 joulukuussa noin 880 milj. euroa. Lisäksi alueet saavat asiakasmaksuja ja muita toimintatuloja sekä rahoitustuottoja. Edelliseen julkisen talouden suunnitelmaan verrattuna alueille siirtyvien tehtävien kustannukset ovat nousseet 599 milj. eurolla.

Valiokunnan mietintö VaVM 14/2022 vp

Hyvinvointialueiden rahoituksen taso nousee vuonna 2023 edelliseen julkisen talouden suunnitelmaan verrattuna noin 315 milj. euroa. Rahoituksen kasvu aiheutuu mm. kunnilta siirtyviä kustannuksia koskevan arvion muutoksesta, indeksikorotuksesta sekä uusiin ja laajeneviin tehtäviin liittyvästä rahoituksesta.

Valiokunta kiinnittää huomiota siihen, että hyvinvointialueiden rahoituslaskelmat ovat tässä vaiheessa alustavia, sillä laskelmia päivitetään vielä useaan kertaan. Kesällä 2022 päivitetään siirtyvät kustannukset kuntien vuoden 2021 tilinpäätösten mukaan ja tarkistetaan lopulliset tilasto- ja muut laskentatiedot. Hyvinvointialueiden rahoitukseen tehdään vuodesta 2023 lukien myös ne tarkistukset, jotka sisältyvät hallituksen esitykseen HE 68/2022 vp. Lisäksi kuntien vuoden 2022 tilinpäätösten mukainen korjaus tehdään vuoden 2024 rahoitukseen.

Valiokunta pitää hyvänä, että valtion talousarvioon lisätään vuodesta 2023 lukien erillinen arviomäärärahamomentti mahdollisten lisärahoitustarpeiden budjettikäsittelyä varten.

Muutos- ja valmistelukustannukset

Hyvinvointialueiden toiminnan käynnistäminen edellyttää merkittäviä muutos- ja valmistelukustannuksia, joista suurimmat kulut aiheutuvat ICT-menoista. Tämän lisäksi hyvinvointialueilla tulee olemaan merkittäviä palkkaharmonisointikustannuksia.

Uudistuksesta aiheutuviin välttämättömiin kertaluonteisiin ICT-muutuskustannuksiin valtio osoittaa erillismäärärahaa (mom. 28.70.05), minkä lisäksi hyvinvointialueet rahoittavat laajemman ICT-kehittämisen ja ylläpidon kustannukset itsehallinnollisen päätöksenteon mukaisesti yleiskatteellisesta rahoituksesta (mom. 28.89.31) ja lainanottovaltuutensa puitteissa.

ICT-muutuskustannuksiin siirrettiin vuoden 2022 ensimmäisessä lisätalousarviossa 96 milj. euroa vuoden 2023 kehyksestä, minkä lisäksi vuoden 2022 toisessa lisätalousarviossa ICT-muutuskustannuksiin osoitetaan 150 milj. euron valtuus, josta arvioidaan aiheutuvan 50 milj. euron menot vuonna 2022 ja 100 milj. euron menot vuonna 2024. Muihin muutuskustannuksiin on varattu yhteensä runsaat 30 milj. euroa vuosina 2023—2026.

Valiokunta pitää tärkeänä, että ICT-rahoituksen riittävyyttä seurataan ja huolehditaan siitä, että rahoitus riittää järjestelmien asianmukaiseen ja tehokkaaseen kehittämiseen. Toimivat tietojärjestelmät tuovat kustannussäästöjä ja parantavat palvelujen laatua, joten niiden luotettavuus ja toimivuus ovat keskeisiä uudistukselle asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi.

Palkkaharmonisoinnin kustannusvaikutus ja ajoittuminen riippuvat mm. hyvinvointialueille muodostettavista palkkausjärjestelmistä, ja siksi niiden kustannusvaikutuksia on tässä vaiheessa vaikea arvioida. Sote-esityksen valmistelun yhteydessä hallitus arvioi palkkakustannusten nousevan 124—434 milj. euroa, mutta esim. Kunta- ja hyvinvointialuetyönantajat KT on arvioinut palkkojen harmonisoinnin nostavan työvoimakustannuksia noin 5,8 prosenttia eli 680 milj. euroa. Lisäksi vielä neuvoteltavana olevat työehtosopimusratkaisut vaikuttavat palkkoihin.

Palkkaharmonisoinnin myötä kohoavat palkkakustannukset katetaan hyvinvointialueiden rahoitusmallin puitteissa, ja viime kädessä ne otetaan huomioon rahoituksen jälkikäteisessä kustannus-

Valiokunnan mietintö VaVM 14/2022 vp

tason tarkastuksessa. Palkkojen harmonisoinnin kustannuksia voidaan kattaa myös hyvinvointialueiden rahoitukseen vuosina 2023—2029 tehtävällä 0,2 prosenttiyksikön korotuksella.

Valiokunta toteaa, että henkilöstökustannusten kasvua tulee huomioida myös hyvinvointialueiden myötä, jossa yleisellä ansiotasoindeksillä on merkittävä painoarvo. Vuosittaisen hyvinvointialueiden rahoituspohjan ennakkollisen tarkistamisen lisäksi rahoituksen taso tarkistetaan koko maan tasolla jälkikäteen kahden vuoden viiveellä toteutuneiden kustannusten perusteella. Näin varmistetaan, että laskennalliset kustannukset eivät erkane todellisista kustannuksista. Muun ohella mahdolliset palkkaharmonisoinnin kustannukset tulevat siten viimeistään tässä vaiheessa otetuiksi huomioon.

Valtion rahoitus terveydenhuollon yksiköille yliopistotaseeseen tutkimukseen

Edellä mainittujen tutkimuspanostusten lisäksi terveydenhuollon sekä sosiaalityön yliopistotaseeseen tutkimukseen osoitetaan 5 milj. euron pysyvä korotus vuodesta 2023 lähtien. Näin valtion vuotuinen rahoitus nousee 30 milj. euroon. Käytännössä valtion rahoitus on kattanut vain osan tutkimuksen kustannuksista, sillä myös kunnat ja kuntayhtymät ovat rahoittaneet tutkimusta ja koulutusta. Jatkossa kuntien ja kuntayhtymien osoittama suora tutkimusrahoitus ei kuitenkaan ole enää mahdollista sote-palvelujen järjestämisen siirtyessä hyvinvointialueille sekä Helsingin kaupungille ja osin HUS-yhtymälle, jotka saavat rahoituksen lähinnä palvelutarvetekijöille perustuvana valtion rahoituksena. Koska hyvinvointialueiden rahoitus on pääosin laskennallista ja yleiskatteellista, tutkimusrahoituksen riittävyyteen ja pitkäjänteisyyteen liittyy epävarmuutta.

Tämän vuoksi eduskunta on edellyttänyt, että sosiaali- ja terveydenhuollon koulutus-, tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoiminta ja niiden rahoitus varmistetaan erillislainsäädännöllä (EV 111/2021 vp, s. 2). Saadun selvityksen mukaan hallitus antaa eduskunnalle syysistuntokaudella 2022 esityksen, jossa on tarkoitus säätää erillisestä yliopistosairaaloiden korkeamman kustannustason huomioon ottavasta rahoituksen määräytymistekijästä. Muutoksen on tarkoitus tulla voimaan aikaisintaan vuodesta 2024 alkaen.

Valiokunta pitää tärkeänä, että esitys annetaan suunnitellusti syksyllä 2022 ja että sillä varmistetaan hyvinvointialueiden vastuulla olevan sosiaali- ja terveydenhuollon koulutuksen ja tutkimuksen riittävä rahoitus siten, ettei palvelutarpeen perusteella kohdennettu rahoitus vaarannu. Asian valmistelussa on riittävässä määrin huomioitava, että yliopistosairaaloiden vastuulla oleva koulutus-, tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotoiminta lisää tuntuvasti yliopistosairaaloiden kustannuksia. Valiokunta toteaa, että tutkimus- ja koulutustoiminnalla on perustavanlaatuinen merkitys terveydenhuollon toiminnassa ja vaikuttavuudessa, sillä vain tutkittu tieto mahdollistaa laadukkaita, väestön tarpeisiin vastaavien palvelujen tehokkaan tuottamisen ja järjestämisen.

Koronan aiheuttama hoitovelka, hoitotakuu

Valiokunta viittaa sosiaali- ja terveysvaliokunnan lausuntoon (StVL 5/2022 vp) ja kiinnittää vakavaa huomiota palvelu- ja hoitovajeeseen, jota koronaepidemia ja siihen liittyvät rajoitukset ovat pahentaneet.

Valiokunnan mietintö VaVM 14/2022 vp

Saadun selvityksen mukaan perusterveydenhuolto on haasteista huolimatta selvinnyt koronaepidemian aiheuttamasta lisätyöstä melko hyvin ja kiireellinen hoito on pystytty järjestämään koko epidemian ajan. Toimintoja on jouduttu supistamaan ajoittain, mutta hoitoon pääsy on pysynyt keskimääräisesti ennallaan. Koronaepidemian vaikutus näkyy eniten erikoissairaanhoidon kiirettömässä hoidossa, jossa yli 180 vrk odottaneiden määrä on kasvanut tuntuvasti. Saadun selvityksen mukaan maaliskuun 2022 lopussa erikoissairaanhoidon kiireetöntä hoitoa odottavista 6,9 prosenttia oli jonottanut hoitoon pääsyä yli puoli vuotta, kun vastaava luku oli joulukuun 2019 lopussa 4,0 prosenttia. Myös hoitoon hakeutumisen arvioidaan vähentyneen, mihin liittyvän hoitovelan seuraukset tulevat näkyviin vasta myöhemmin.

Koronapandemia on lisännyt myös mielenterveyspalveluihin liittyvää palveluvelkaa. THL:n selvityksen (Raportti 4/2022) mukaan lasten ja nuorten mielialaoireet ja ahdistuneisuus ovat lisääntyneet ja syömishäiriöoireet ja -häiriöt yleistyneet. Psykykinen oireilu ja koettu stressi ovat lisääntyneet myös nuorilla aikuisilla ja erityisesti korkeakouluopiskelijoilla. Myös mm. Ukrainan sodan arvioidaan vaikuttavan väestön ja eri väestöryhmien mielenterveyteen.

On tärkeää, että julkisen talouden suunnitelmassa osoitetaan (vuosina 2023—2025) elpymis- ja palautumissuunnitelman rahoitusta yhteensä 230 milj. euroa sosiaali- ja terveydenhuollon hoito-, kuntoutus- ja palveluvelan purkuun sekä hoitoon pääsyn nopeuttamiseen. Lisäksi työkyvyn tuen palveluihin sekä mielenterveyttä ja työkykyä vahvistaviin toimiin osoitetaan yhteensä 15 milj. euron rahoitus vuosina 2023 ja 2024. On myös tärkeää, että hallitus on antanut eduskunnalle hoitotakuun kiristämistä koskevan esityksen (HE 74/2022 vp), johon on varattu 95 milj. euroa vuodelle 2023, ja määrärahavaraus kasvaa 130 milj. euroon kehyskaudella. Esityksen käsittely eduskunnassa on vielä kesken.

Valiokunta painottaa toimia hoito- ja palveluvelan vähentämiseksi ja pitää tärkeänä, että osana hoitotakuuta myös mielenterveyspalveluiden saatavuutta, saavutettavuutta, vaikuttavuutta ja laatua parannetaan perusterveydenhuollossa sekä lasten ja nuorten perustason palveluissa. Tämä edellyttää myös panostuksia henkilöstön koulutukseen ja rekrytointiin. Valiokunta korostaa, että oikea-aikaisilla ja vaikuttavilla mielenterveyttä tukevilla toimenpiteillä voidaan vähentää inhimillistä hätää ja saavuttaa myös merkittävää julkisen talouden kustannussäästöä.

Valiokunta pitää myös tärkeänä, että päihteitä käyttävien äitien ja perheiden tarvitsemat palvelut turvataan uudessa sote-rakenteessa. Toimintaa on rahoitettu mm. kuntien rahoituksen ja valtionavustuksen turvin, mutta uudistuksen siirtymävaiheessa on vaarana, että palvelujen saatavuus heikkenee, mikä lisää mm. sikiövaurioiden ja huostaanottojen riskiä. Tarvittaessa on arvioitava erillisen rahoituksen tarvetta siirtymävaiheen ajaksi.

Henkilöstön saatavuudesta

Etenkin sosiaali- ja terveysalan henkilöstön saatavuuden parantaminen edellyttää määrätietoista ja tehokkaita lisätoimia, sillä henkilöstöpula on jo tällä hetkellä vaikea, minkä lisäksi useat henkilöstömitoitusten ja kelpoisuusehtojen muutokset lisäävät henkilöstön tarvetta. Tilannetta pahentaa entisestään sosiaali- ja terveydenhuollon työvoiman eläköityminen, joka on keskimääräistä suurempaa kuin työikäisen väestön määrä. Työ- ja elinkeinoministeriön laatimassa sote-alaa

Valiokunnan mietintö VaVM 14/2022 vp

koskevassa toimialaraportissa (2021:2) esitetyn arvion mukaan terveyspalveluissa eläköityy työvoimasta 51 prosenttia ja sosiaalipalveluissa 48 prosenttia vuoteen 2035 mennessä.

Terveys- ja hyvinvointialojen työvoimatarpeita varten aloituspaikkoja on lisätty mm. sairaanhoitaja-, psykologi-, lääkäri- ja sosiaalityöntekijöiden koulutukseen. Koulutusmäärien lisäyksistä huolimatta työvoiman saatavuuteen liittyy suurta epävarmuutta, sillä hyvinvointialueiden tehtävien ja velvoitteiden kiristäminen pahentaa työvoimapulaa entisestään, mikä korostuu erityisesti alueilla, joilla on jo entisestään pula henkilöstöstä. Jo hyväksytyjen lakien osalta lisähenkilöstöä tarvitaan etenkin lastensuojelussa sekä vanhusten ympärivuorokautisessa tehostetussa hoivassa, minkä lisäksi mm. kotihoidon kehittämiseen sekä perusterveydenhuollon hoitotakuun kiristämiseen liittyvät uudistukset edellyttävät lisähenkilöstöä.

Valiokunnan saaman selvityksen mukaan sosiaali- ja terveysministeriö on marraskuussa 2021 käynnistänyt strategisen ohjelman, jonka tarkoituksena on löytää kestäviä ratkaisuja sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden saatavuuden edellyttämän osaavan työvoiman kattamiseksi lyhyellä, keskipitkällä ja pitkällä aikavälillä. Myös alueelliset erot on tarkoitus ottaa huomioon. Vuoden 2022 aikana valmistellaan laaja-alainen hallituskaudet ylittävä tiekartta toimenpiteistä.

Valiokunta pitää välttämättömänä, että jatkossa löydetään keinot työvoiman saatavuuden turvaamiseen. Kuten sosiaali- ja terveysvaliokunta (StVL 5/2022 vp) on katsonut, koulutuspaikkojen lisäämisen ohella keskeisessä asemassa henkilöstön saatavuuden parantamisessa on toimintayksiköiden pitkäjänteinen työhyvinvoinnin ja toimintatapojen kehittäminen yhteistyössä henkilöstön kanssa ja alan houkuttelevuuden lisääminen. Erityistä huomiota on kiinnitettävä johtamisen kehittämiseen.

Kuntatalous

Vuosi 2023 on hyvin poikkeuksellinen kuntataloudessa sekä menojen että tulojen kehityksen osalta, sillä sote-uudistuksen seurauksena kuntien toiminnan kustannukset vähenevät ja käyttötalousmenoista siirtyy pois noin puolet.

Kuntien toimintamenojen arvioidaan alenevan 54 prosenttia vuonna 2023. Julkisen talouden suunnitelmassa todetaan, että menojen vähenemiseen vaikuttaa sote-uudistuksen lisäksi hallituskauden ja sen myötä useiden määräaikaisten toimien päättymisen. Toisaalta maahanmuutto tuo lisämenoja mm. varhaiskasvatukseen, perusopetukseen valmistavaan opetukseen sekä kotouttamiseen. Vuosina 2024—2026 kuntatalouden toimintamenojen arvioidaan kasvavan keskimäärin 2,3 prosenttia vuodessa, mikä aiheutuu pääasiassa hintojen noususta. Sote-uudistuksen jälkeen kuntatalouden jäljelle jäävistä kustannuksista suuri osa syntyy varhaiskasvatuksen sekä koulutuksen järjestämisestä.

Kuntatalouden toimintatulojen arvioidaan laskevan vuonna 2023 noin 30 prosenttia. Jotta kokonaisveroaste ei kasvaisi, kunnallisveroprosentteja alennetaan kaikissa kunnissa yhtä suurella prosenttiyksiköllä vuonna 2023, minkä lisäksi yhteisöverotulojen jako-osuutta pienennetään kolmanneksella ja valtion jako-osuutta kasvatetaan vastaavasti. Kuntien verotulojen arvioidaan laskevan 48 prosenttia vuonna 2023. Kuntien verotulokertymä jää kuitenkin vuonna 2023 normaalia korkeammalle tasolle, koska kunnallis- ja yhteisöverotuloja kertyy ja tilitetään vielä aikaisem-

Valiokunnan mietintö VaVM 14/2022 vp

milta verovuosilta korkeampien jako-osuuksien mukaisesti. Myös kuntien valtionavut alenevat, kun niistä vähennetään hyvinvointialueille siirtyvien tehtävien rahoitus. Tämän lisäksi hallituksen päättämät uudelleenkohdennukset vähentävät peruspalvelujen valtionosuutta 43 milj. euroa vuonna 2023 ja 33 milj. euroa vuodesta 2024 lähtien.

Kuntatalouden tila on ollut poikkeuksellisen hyvä mm. koronatuukien ja yhteisöveron tuoton riipeän kasvun vuoksi, mutta taustalla olleet kuntien rakenteelliset ongelmat eivät ole poistuneet. Julkisen talouden suunnitelman mukaan kuntatalouden menojen ja tulojen välillä säilyy edelleen rakenteellinen epätasapaino siitä huolimatta, että nopeimmin kasvavat menot siirtyvät pois kuntien vastuulta. Kuntatalouden menojen arvioidaan pysyvän vuoteen 2026 saakka hieman tuloja suurempina lukuun ottamatta vuotta 2023, jolloin sote-uudistuksen verotuloja leikkaava vaikutus ei näy vielä täysimääräisenä. Kuntatalouden kehitysnäkymiä heikentävät myös Venäjän hyökkäys Ukrainaun ja siihen liittyvät pakotteet ja hintapaineet, minkä lisäksi kunta-alan vielä ratkaisemattomat palkkaneuvottelut tuovat epävarmuutta. Jatkossa on myös varauduttava koronaepidemian mahdollisesti aiheutuviin kustannuksiin. Paikallishallinnon rahoitusasema on painelaskelman mukaan 0,5 prosenttia alijäämäinen vuonna 2023.

Valiokunta toteaa, että kuntatalouden kyky reagoida nopeaan menojen ja tulojen muutokseen on kuluvana vuonna pienempi hyvinvointialueuudistuksen vuoksi. Kunnat eivät voi muuttaa tuloveroprosenttia kuluvana vuonna, ja rahoitusjärjestelmän tasapaino nähdään vasta, kun palveluiden järjestämisvastuu siirtyy hyvinvointialueille vuoden 2023 alusta. On siksi tärkeää seurata uudistuksen vaikutuksia kuntiin.

Kuntien talouden vahvistumiseksi valiokunta pitää hallintovaliokunnan tavoin (HaVL 16/2022 vp) tärkeänä, että kunnat toteuttavat laajan itsehallinnon puitteissa tuottavuutta ja elinvoimaa lisääviä toimia ja rakenteellisia uudistuksia. Kunnilla on myös oltava valmiutta sopeuttaa palvelutuotantoon palvelutarpeen muuttuessa. Samalla valtion tulee jatkaa toimia työllisyyden parantamiseksi, kuntien tulopohjan vahvistamiseksi sekä julkisen talouden kustannusten hillitsemiseksi.

Kustannusten kasvun hillitsemiseksi ja palveluketjujen toimivuuden varmistamiseksi valiokunta painottaa hyvinvointialueiden ja kuntien välisen yhteistyön merkitystä erityisesti lasten, nuorten ja perheiden palveluissa.

Julkisen talouden vastuut ja riskit

Valtion suurimmat vastuut muodostuvat valtionvelasta (128,7 mrd. euroa), eläkevastuista (93,3 mrd. euroa) sekä valtionehtakauksista ja -takuista (64,2 mrd. euroa) vuonna 2021. Julkisen talouden toimintaan liittyvät riskit ovat usein monin tavoin sidoksissa yleiseen taloudelliseen kehitykseen. Normaalisu suhdannevaihteluissa yleensä vain osa riskeistä realisoituu, mutta laajemman ulkoisen shokin tilanteessa riskit valtiontaloudelle voivat olla merkittäviä.

Valiokunta korostaa, että Venäjän hyökkäyssota Ukrainaun on tuomassa uusia ja vaikeasti ennakoitavia uhkia ja riskejä kansantalouden ja valtiontalouden kehitykselle. Myös takausvastuiden keskittyminen tietyille toimialoille, kuten varustamotoimintaan, ja yrityksille lisää takausvastuiden riskiä. Vastuiden mittava realisoituminen kasvattaisi julkisia menoja ja nopeuttaisi velkasuhteen kasvua.

Valiokunnan mietintö VaVM 14/2022 vp

Niin ikään korkotason kääntyminen ennakoitua nopeampaan nousuun kasvattaa julkisen talouden velkaantumisen riskiä. Julkisen talouden suunnitelmassa korkotason arvioidaan nousevan melko maltillisesti kehyskaudella (lyhyt korko 3 kk 0,1 prosentista 0,4 prosenttiin ja pitkä korko 10 vuotta 0,6 prosentista 0,9 prosenttiin). Karkean arvion mukaan korkotason nousu 1 prosenttiyksiköllä kasvattaisi julkisyhteisöjen korkomenoja noin 0,5 mrd. euroa vuonna 2022 ja vuoteen 2026 mennessä korot kasvaisivat hieman alle 1,5 mrd. euroa. Vaikka koron nousu lisää korkotuloja, työeläkelaitosten ylijäämä ei kuitenkaan riitä kattamaan alijäämäisten sektoreiden velanhoidon koulujen kasvua.

Valiokunta viittaa lisäksi valtion velanhallintamallia ja sen kehittämistarpeita arvioineen työryhmän raporttiin⁴ ja pitää sen mukaisesti tärkeänä, että strategista korkoriskiasemaa koskevaa tarkastelua laajennetaan ottamalla mm. huomioon talouden pitkän aikavälin kasvunäkymät ja valtion velkakestävyys.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSEHDOTUS

Valtiovarainvaliokunnan päätösehdotus:

Eduskunta hyväksyy kannanoton selonteon VNS 2/2022 vp johdosta.

Valiokunnan kannanottoehdotus

Eduskunnalla ei ole huomautettavaa selonteon johdosta, mutta eduskunta edellyttää hallituksen ryhtyvän seuraaviin toimenpiteisiin:

- 1. Eduskunta edellyttää, että hallitus jatkaa määrätietoisia toimia julkisen talouden vakauttamiseksi poikkeuksellisten menopaineiden jäljiltä keskittyen erityisesti kestävän talouden kasvutekijöiden vahvistamiseen, työllisyysasteen nostamiseen sekä tuottavuuden ja vaikuttavuuden parantamiseen kaikilla sektoreilla.*
- 2. Eduskunta edellyttää, että hallitus selvittää ja valmistelee nopeutuneen inflaation johdosta tarvittavat toimet kansalaisten toimeentulon ja välttämättömien hyödykkeiden saannin turvaamiseksi.*
- 3. Eduskunta edellyttää, että hallitus varmistaa sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksen tehokkaan toimeenpanon ja hyvinvointialueiden riittävän, mutta samalla tuottavuuteen ja vaikuttavuuteen kannustavan rahoituksen.*
- 4. Eduskunta edellyttää, että hallitus huolehtii mielenterveyspalveluiden saatavuuden parantamisesta sekä hoitoon pääsyn nopeuttamisesta.*

⁴ Valtion velanhallintamallin arviointi ja kehittämistarpeet -työryhmän muistio. Valtiovarainministeriön julkaisu 2021:69.

Valiokunnan mietintö VaVM 14/2022 vp

Helsingissä 14.6.2022

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Johannes Koskinen sd
jäsen Tarja Filatov sd
jäsen Timo Heinonen kok (osittain)
jäsen Vilhelm Junnila ps
jäsen Heli Järvinen vihr
jäsen Esko Kiviranta kesk
jäsen Jari Koskela ps
jäsen Hanna Kosonen kesk
jäsen Pia Lohikoski vas
jäsen Matias Martinen kok
jäsen Sari Multala kok
jäsen Riitta Mäkinen sd
jäsen Sari Sarkomaa kok
jäsen Sami Savio ps
jäsen Iris Suomela vihr
jäsen Pia Viitanen sd
jäsen Ville Vähämäki ps
varajäsen Markku Eestilä kok (osittain)
varajäsen Eeva-Johanna Eloranta sd (osittain)
varajäsen Sari Essayah kd (osittain)
varajäsen Kalle Jokinen kok (osittain)
varajäsen Anne Kalmari kesk
varajäsen Anneli Kiljunen sd
varajäsen Veronica Rehn-Kivi r

Valiokunnan sihteerinä ovat toimineet

valiokuntaneuvos Hellevi Ikävalko
valiokuntaneuvos Mari Nuutila

Valiokunnan mietintö VaVM 14/2022 vp
Vastalause 1

Vastalause 1 /ps

Perustelut

Yleistä:

Julkisen talouden suunnitelma ei sisällä konkreettisia tavoitteita tai keinoja julkisen talouden kesätyvyyden varmistamiseksi. Julkisen sektorin menojen ja toimintojen priorisointi on väistämättä edessä, mutta hallitus jättää vaikeat ratkaisut seuraavalle hallitukselle. Valmiiksi heikkoa taloustilannetta pahentavat sota, pakotteet sekä energia- ruoka- ja parhaillaan käynnistynyt eurokriisi. EU:n kautta suunnitella olevat useat tulonsiirto- ja yhteisvastuumeکانismit tulevat olemaan hallituksen ja eduskunnan aiempien kannanottojen vastaisia ja läpi mennessään kasvattavat valtion velkaa ja vastuita merkittäväällä tavalla ja siirtävät toimivaltaa pysyvästi EU:lle.

Talouden näkymät

Julkisen talouden suunnitelman pohjana toimiva valtiovarainministeriön ennuste sisältää perusuran ohella kaksi skenaariota, joista toisessa Venäjän aiheuttama shokki päättyy nopeasti ja toisessa se pitkittyy ja johtaa Venäjän kaupan täydelliseen tyrehtymiseen. On ilmeistä, että tämä negatiivisempi skenaario tulee toteutumaan, jolloin kasvu jäisi kuluvana vuonna oletetun 1,5 %:n kasvun sijaan 0,5 %:n tasolle, heikkous jatkuisi vielä 2023 ja myös inflaatio pysyisi perusuraa korkeammalla.

Ennuste ei huomioi uudelleen käynnistynyt eurokriisiä. Finanssikriisissä 2007 USA:n keskuspankki laski korkoja paljon Euroopan keskuspankkia (EKP) nopeammin. EKP päätyi jopa nostamaan korkoja vuonna 2010, mikä syvensi kriisiä Euroopassa. EKP on nyt ilmoittanut etukäteen tulevaisuuden nostamaan korkoja, ja valtioiden velkakirjojen jälkimarkkinakorot ovat tämän seurauksena nousseet. Italian 10-vuotisen velkakirjan korko on noussut alkuvuoden 1 %:n tasolta 4,0 %:n tasolle, ja Espanjan 0,6 %:n tasolta 2,9 %:n tasolle. Italian valtion velanhoitokustannukset ovat siis nousemassa koko velkakannasta 2,25 prosenttiin bruttokansantuotteesta. Eli samaan aikaan, kun velkaantuminen Euroopassa räjähtää kasvuun ja talouskasvu hiipuu, velanhoitokustannukset ovat nousussa. Koska Etelä-Eurooppa on ajautumassa kriisiin, seurauksena on poliittista levottomuutta useissa maissa ja uusia tukipaketteja, todennäköisesti vielä tämän vuoden aikana, joissa Suomi käytännössä maksaa Etelä-Euroopan menoja miljardeilla euroilla.

Mikäli eurokriisin uudelleen käynnistymistä ei saada estettyä nopeilla raha- ja finanssipoliittisilla toimilla, kasvu tulee jäämään ennusteista ja valtion menojen ja vastuiden kasvu ylittää ennusteet. Toisaalta, mikäli nämä toimenpiteet saadaan toteutettua, se myös lisäisi Suomen valtion menojen ja vastuiden kasvua ja heikentäisi kansallista suvereniteettia siirtämällä toimivaltaa pysyvästi EU:lle.

Ennusteissa ei myöskään ole huomioitu ruokakriisin ja vihamielisten maiden mahdollistamaa riskiä uudesta siirtolauskriisistä, joka lisäisi Suomen julkisen sektorin menoja miljardeilla euroilla tarkastelujakson aikana.

Valiokunnan mietintö VaVM 14/2022 vp

Vastalause 1

Tässä näkyy Suomen talouspoliittisen konsensusajattelun heikkous. Koska euroa, vihreää siirtymää ja maahanmuuttoa luullaan menestystarinoiksi, niiden aiheuttamia taloudellisia menetyksiä ja uhkia aliarvioidaan julkisessa keskustelussa vuosikymmenestä toiseen.

Finanssipolitiikan linja

Valiokunnan mietintö pitää hyvänä, että muuttuneissa tilanteissa on toteutettu aktiivista ja vastuullista talouspolitiikkaa. Siinä vaiheessa, kun ylioptimististen talousennusteiden, koronan ja siten sodan ja pakotteiden seurauksena valtion tulopuoli heikkeni ja menopuoli, kasvoi hallitus ei missään vaiheessa tarkastellut kriittisesti tulevaisuusinvestoinneiksi ja hyvinvoinniksi kutsuaan kertaluonteisia tai pysyviä menolisäyksiä. Vaikka tilanne muuttui, politiikkaa ei muutettu. Vihreää siirtymää ja oppivelvollisuuden pidentämistä alettiin kutsua rakenteellisiksi ja välttämättömiksi uudistuksiksi ja jopa kasvua ja työllisyyttä vahvistaviksi.

Kestävyyssajattelun laajentaminen puhtaasti fiskaalisesta tarkastelusta sukupuolten tasa-arvoon, kansainväliseen solidaarisuuteen, hoitovelkaan, ilmastoon ja luonnon monimuotoisuuteen on hämärtänyt valtiontalouden hoitamisen perimmäisiä tarkoituksia tavalla, joka ajan myötä vaarantaa valtion kriittiseksi katsottavat toiminnot. Päätösperäistä velkaantumista lisääviä päätöksiä on vaalikaudella tehty 30 miljardia euroa, josta yli kymmenen miljardia ei liity koronaan tai turvallisuuteen.

Kaikkien osapuolien ainakin ääneen kiittämä kehysjärjestelmä on rampautettu siirtämällä huomattavia menokokonaisuuksia kehyksien ulkopuolelle ja kehyksiä korottamalla. Tämän lisäksi tulopuolta ei huomioida kehysmenettelyssä, joten julkisen talouden kestävyys on heikentynyt tavalla, joka tulee tulevien hallituskausien aikana johtamaan vaikeisiin päätöksiin toimintojen supistamisesta menoleikkauksiin.

Asiantuntijalausunnoissa on tuotu tehostamisen ohella esiin julkisen sektorin tehtävien priorisointi, jotta välttämättömät toiminnot pystyttäisiin turvaamaan kohdentamalla niihin tarvittaessa varoja vähemmän tärkeistä toiminnoista. Hallitus ei ole halunnut suorittaa priorisointia eikä ole myöskään ulkoistanut tätä tehtävää asianomaisille ministeriöille tai etujärjestöille. Hyvin suunniteltu ja ennakoitu olisi jo puoliksi tehty, ja vähentäisi tarvetta lähivuosina nopeasti ja harkitsemattomasti toteutettaville suurille määräraahaleikkauksille. Tämä tuskin on hallituksen ideologian mukaan mukainen tie.

Kehysjärjestelmästä poikkeamisen ohella myös EU-tasolla käyttöön otetun yleisen poikkeuslausekkeen nojalla vakaus- ja kasvusopimus ei ole rajoittanut budjettivajeita vuodesta 2020 lähtien. Kun sekä kotimaiset että EU-tason menorajoittimet ovat pois päältä, menokuri on höltynyt monessa maassa, ja kasvaneet budjettivajeet ovat nostaneet velkatasoja nopeasti. Suomen tulisi ymmärtää, että EU-alueella kohtuuttomat velkatasot ja suurten maiden poliittinen painostus ohjaavat kohti epäsymmetristä tulonsiirtounionia. Eduskunta on tehnyt asiasta tiukan kannanoton niin sanotun elpymispaketin käsittelyn yhteydessä (VaVM 4/2021 vp — HE 260/2020 vp). Näistä lausumista tulee pitää tiukasti kiinni.

Mikäli muiden maiden velkaantumista ja toistuvia elpymispaketteja katsotaan läpi sormien, Suomen on valittava, haluaako se olla aina nettomaksaja. Toistuvien elpymispakettien ja oman ta-

Valiokunnan mietintö VaVM 14/2022 vp

Vastalause 1

louskurin puutteen myötä heikkoon taloudelliseen tilanteeseen ajautumisen seurauksena Suomi olisi ajan myötä muuttumassa nettosaajaksi. Perussuomalaisten arvion mukaan siinä vaiheessa, kun Suomesta tulisi heikentyneen tilanteensa takia nettosaaja, jäljellä ei enää ole nettomaksajia, ja nettosaannot jäävät saamatta. Siksi kansallisen fiskaalipolitiikan näkökulmasta ainoa järkevä tie on tiukka EU-politiikka, jonka synnyttämiseksi Suomi tarvitsee tiukan kansallisen linjan ja kansainvälistä yhteistoimintaa samanmielisten maiden kanssa.

Kuluttajahintojen kohoaminen

Valiokunnan mietintö tulkitsee inflaation olevan ilmiö, joka vähentää yksityistä kulutusta. Pienten kohdennettujen tukien ohella mittaville laajoille veronalennuksille ei ole juuri löytynyt ymmärrystä. Taloudellisessa päätöksenteossa ei kuitenkaan voida aina toimia pelkän kansallisen optimoinnin valossa, vaan tilannetta on tarkasteltava kokonaisuuden kannalta. Koska suurin osa Euroopan maista tukee kotitalouksia ja elinkeinoelämää yleisillä määräaikaikaisilla veronalennuksilla, tästä syntyy hintakilpailukykyero, jonka seurauksena talouden rakenteiden luova tuho voi ylittää sen, mitä hintojen nousu olisi yksin aiheuttanut.

Rikkaat pärjäävät aina, köyhille toimeentulotuki on viimekätinen ratkaisu, mutta työssä käyvälle keskiluokalle isku tulee olemaan suhteellisesti ja absoluuttisesti kaikkein kovin. Tällä on väkisin-kin poliittisia seurauksia, ja valittu linja tuskin tulee pitämään. Siksi olisi perusteltua tarkastella päätösten pitemmän aikavälin seuraamuksia ja ennustettavuuden nimissä pyrkiä pitämään politiikka verrokkimaita mukailevana. On myös hyvä muistaa, että kun Italia ja Espanja ovat Venäjän kriisin myötä lisänneet energiatukia lähemmäs 2 %:a bruttokansantuotteesta ja Suomi 0,5 %, lopputulos on itse aiheutettu taantuma tai peräti lama, ylisuuri luova tuho pitkäaikaisvaikutuksiin ja tarve niin sanotuille elpymispaketeille. Suomi siis kärsisi omasta mielletystä oikeaoppisuudestaan ja sen lisäksi maksaisi muiden maiden toimet.

Talouden vakauttaminen

Työllisyysasteen nousu on osittain seurausta osa-aikaisen työnteon lisääntymisestä ja eläköitymisestä. On peräänkuulutettava tehokkaampia tavoitemittareita, jotka pystyisivät esimerkiksi asettamaan pienempää arvoa sosiaalituririippuvaiselle matalapalkkatyölle ja suosimaan rajallisten julkisten tukien suuntaamista yksityisellä sektorilla tapahtuvalle työllistymiselle.

Työperäisen maahanmuuton osalta olisi syytä kiinnittää huomiota elinkaarikustannuksiin. Selvitusten valossa on pidettävä todennäköisenä, että osa saatavuusharkinnan piiriin kuuluvista EU:n ulkopuolelta saapuvista työntekijöistä päätyy työkomennuksen päätyttyä työttömiksi aiheuttaen huomattavaa rasitetta julkiselle taloudelle. Maahanmuuttajien kotouttamisen on havaittu olevan kustannuksiinsa nähden heikkotehoista, ja julkisen talouden kestävyyskannalta olisikin edullisempaa pyrkiä minimoimaan sellaista maahanmuuttoa, joka edellyttää mittavia kotouttamistoimia ilman mainittavia tuloksia.

Hallitus on osoittanut rohkeutta toteuttamalla joitakin vaikeaksikin tulkittavia työmarkkinauudistuksia. Valitettavasti jotkut näistä keinoista ovat matalatehoisia sekä riippuvaisia julkisesta rahoituksesta ja niiden vaikutusarviot ovat ylioptimistisia ja tiedot ristiriitaisia. Vaalikauden työllisyystoimet jäävät kestävyystiekartassa mainitusta julkistaloudellisten vaikutusten mittakaavasta

Valiokunnan mietintö VaVM 14/2022 vp

Vastalause 1

(1—2 miljardia euroa) sekä lisätyöllisten määrän tavoitteesta (80 000 lisätyöllistä). Suhteessa kestävyysvajeen peruslaskelmaan vaalikauden työllisyystoimien vaikutukset julkiseen talouteen ovat vain noin 0—500 miljoonaa euroa.

Julkisen hallinnon tuottavuuden ja kustannustehokkuuden tehostaminen ovat sinänsä hyviä tavoitteita, mutta konkretia mitä, koska ja miten tehostettaisiin, ei selviä. Julkisen talouden suunnitelma vie eteenpäin useita, valtavia uudistuksia: sote-uudistus, oppivelvollisuuden pidennys, hoitotakuu ja henkilöstömitoitusten kiristykset ovat yhteisvaikutukseltaan vähintään 2,5 miljardia euroa.

Mietintö puhuu rakenteellisten uudistusten keskeisestä merkitystä taloutta vakautettaessa. Keskeiseksi rakenteelliseksi uudistukseksi mainitaan sote-uudistus, mutta asiantuntijalausuntojen valossa on todennäköistä, että sote-uudistuksesta varmojen lyhyen aikavälin merkittävien kustannusten ohella ei todellisuudessa ole hyötyä edes pitkällä aikavälillä. Lisäksi kustannuksiin ei ole edes varattu riittäviä määrärahoja.

Talouskasvun edellytysten vahvistaminen

T&K-toiminta

TK-menojen merkityksestä tuottavuus- ja talouskasvun osalta vallitsee laaja konsensus. Erimielisyydet koskevat lähinnä sitä, mille sektoreille panostuksia tulisi suunnata (yritysten TKI-verokannustimet, Business Finlandin rahoitus, perustutkimus, apurahat jne). Myös tukimuodoista on erimielisyyttä. Joidenkin mielestä sellaisia hankkeita, jotka toteutettaisiin joka tapauksessa, ei pidä lähteä tukemaan verorahoilla. Toisten mielestä juuri sellaisia hankkeita pitää kiihdyttää ja lisätä tuilla.

Hallituksen tekemässä ratkaisussa on päädytty jakamaan rahaa kaikille tahoille ja usealla eri tavalla. Jos tämä ratkaisu ei pohjaa tutkimustietoon ja tuotto/panos-ajatteluun, vaan on kaikille kelpaava kompromissi, riskinä on, että tuloksellisuus jää heikoksi ja että määrärahojen merkittävä kasvattaminen heikentää julkista taloutta vahvistamisen sijaan.

Koulutus

Oppivelvollisuuden pidentämiseen varatut määrärahat ovat osoittautuneet riittämättömiksi. Päätöksenteon kannalta on ongelmallista, jos päätöksien aikaansaamiseksi vaikeudet ja kustannukset alibudjetoidaan, ja sitten kärsitään joko määrärahaylityksistä tai huonoista lopputuloksista. Näyttää siltä, että molemmat toteutuvat. Ongelma on edelleen perusopetuksen tason heikossa turvaamisessa ja maahanmuuttajataustaisten kielivaikeuksissa. Toisen asteen opintoihin tarvittavien valmiuksien puuttuessa opinnot eivät kulje ja aikatauluylityksiin ja tukitoimintoihin kuluu valtavasti varoja.

Kolmannen asteen opintojen osalta aloituspaikkojen lisääminen on perusteltua, mikäli opiskelija-aines on riittävän hyvää. Mikäli näin ei ole, merkittävä osa panostuksista valuu hukkaan. Edelleen oppisopimuskoulutusta tulisi panostaa merkittävästi ja ottaa oppia esimerkiksi Saksasta.

Valiokunnan mietintö VaVM 14/2022 vp
Vastalause 1

On selvää tutkimusnäyttöä, että elinaikaiset ansiot ja työllistyminen eivät ratkaisevasti parane millä tahansa koulutuksella. Esimerkiksi toinen korkeakoulututkinto tai lähellä eläkeikää opiskelu eivät ole julkisen talouden näkökulmasta kannattavia. Niin kauan kuin opiskelu tapahtuu valtion merkittävällä taloudellisella tuella, lukukausimaksutta ja nykyään jopa ansiosidonnaista työttömyyskorvausta nauttien, tulisi toisen tutkinnon opiskelemisen järkevyyttä tarkastella hyvin huolellisesti valtiontalouden näkökulmasta.

Turvallisuussympäristön muutoksesta johtuva varautuminen

Puolustuselonteon henkilöstömäärälinjauksissa ei ole voitu huomioida Suomen mahdollisen Nato-jäsenyyden aiheuttamia lisärekrytointitarpeita tai kertausharjoitusten lisäämistä. Siten 500 henkilötyövuoden lisäys voi olla riittämätön. Maanpuolustuskoulutus MPK:n toiminnan pitkäjänteisyyden kannalta on välttämätöntä, että järjestön toiminnan rahoitus siirretään suoran budjettirahoituksen piiriin. Puolustustarvikkeissa tilauksia tulisi kohdistaa kotimaahan aina, kun se on huoltovarmuussyistä tai osaamisen säilymisen kannalta perusteltua.

Huoltovarmuuden vahvistaminen elintarvikeomavaraisuudella

On mahdollista, että ruoan raju kallistuminen ja toimitushäiriöt johtavat saatavuuden heikkeneeseen ja protektionismin kasvuun. Suomen tulee siis kohottaa omavaraisuuttaan ja ensi vaiheessa panostaa kriittisten tuotantotehtäviensä saatavuuteen. Kansallista ja yrityskohtaista omavaraisuutta tukevia toimenpiteitä tarvitaan erityisesti valkuaistuotannon alalla. Myös synteettistä proteiinia koskevalle tutkimus- ja kehitystyölle on tarvetta.

Energian ja polttoaineen kallistuminen vaikuttaa maataloihin yrityksinä ja kotitalouksina. Lannoitteiden osalta ongelmat liittyvät hintojen voimakkaaseen nousuun. Rehujen saatavuutta uhkaavat puolestaan edeltävien vuosien heikot sadot. Erityisen vakava tilanne on kotieläintalouden aloilla, joilla rehuomavaraisuus on heikko, tuotanto on energiaintensiivistä ja tuotantosopimukset ovat pitkiä. Erityisen huolestuttavalta vaikuttaa vuoden 2023 satokausi, jota varten maksuvalmiuskriisissä kamppailevien tilojen on kyettävä hankkimaan työvoimaa, lannoitteita ja lisäsyäineistöä.

Harvaan asuttu, pitkien etäisyyksien maaseutu ja erityisesti Itä-Suomen kunnat kokevat matkailijavirtojen tyrehtymisen ja hintojen nousun vaikutukset erityisesti polttoaineen kohdalla voimakkaasti.

Kansallinen tuki maataloilla biokaasulaitosten rakentamiseen rajataan tukiehdolla, joka estää energian myynnin muualla kuin maatilalla käytettäväksi. Tämä rajoitus tulee poistaa pysyvästi. Biopolttoaineita, kuten puuhaketta, tulee kohdella tasaveroisesti muiden uusiutuvien energialähteiden kanssa.

Metsäteollisuuden tuotantolaitosten raaka-aineiden ja energian turvaaminen edesauttaa myös edellä kuvattujen energiahuoltoon liittyvien kysymysten ratkaisemisessa, sillä lähes kaksi kolmasosaa Suomen uusiutuvasta energiasta tuotetaan metsäteollisuuden ja -talouden sivuvirroilla. Kotimaisen kalan edistämishojelman tavoitteena on tuplata kotimaisen kalan kulutus vuoteen

Valiokunnan mietintö VaVM 14/2022 vp Vastalause 1

2035 mennessä. Kalan käytön edistämisellä on merkittävä sija huoltovarmuuden ja omavaraisuuden vahvistamisessa.

Venäjän hyökkäyssodan alueellisia ja toimialakohtaisia vaikutuksia

Useista tuotannontekijöistä alkaa olla vihreän siirtymän, digitalisaation, sodan ja pakotteiden seurauksena pulaa. Suomen maaperän kaivannaisesiintymät voivat olla sekä taloudellinen että geopolitiittinen valtti, joka hallituksen on hyödynnettävä täysimääräisesti. Esimerkiksi litium- ja kobolttiyesiintymämme voivat oikein hyödynnettyinä olla merkittävä elinkeinoelämämme piristysruiske, mutta sen lisäksi niiden kansainvälinen strateginen merkitys lisää turvaamme. Mitä enemmän meillä on sitä, mitä länsi tarvitsee, sitä enemmän maahamme tulee investointeja ja sitä enemmän maamme etuja ja turvallisuutta huomioidaan kansainvälisessä päätöksenteossa.

Monilla toimialoilla, kuten meri- ja lentoliikenteessä, kustannusten nousu, ympäristönormit, yksityisen kulutuksen heikentyminen ja sodan suorat vaikutukset aiheuttavat syviä ongelmia heti koronakriisin perään. Näiden vaikeuksien ajallisesta kestosta ei ole varmuutta, joten valtion tukitoimia tulisi suunnata pitkäaikaisesti kriittiseksi katsottujen toimintojen ylläpitämiseen, eikä olettaa, että vaikeudet olisivat nopeasti ohi.

Hiilineutraali Suomi ja vihreä siirtymä

Olisi myönnettävä, että Suomen tavoite hiilineutraaliudesta vuoteen 2035 mennessä on käytännössä mahdoton saavutettavaksi. Perustelut Suomen muuta EU:ta tiukemmalle tavoiteaikataululle eivät kestä tarkastelua, ja epärealistisen tavoitteen ajaminen voi johtaa virheinvestointeihin ja vaarantaa yhteiskunnan kriittisten toimintojen ylläpidon. Kriisitalanteissa arvojohtajuutta on tosiasioiden tunnustaminen eikä toiveajattelu.

Muita havaintoja

Ulkoministeriön hallinnonala

Suomen sitoutuminen YK:n tavoitteeseen kehitysyhteistyömäärärahojen 0,7%:n osuudesta BKT:sta tulee hylätä. EU:ssa ainoastaan taloudellisesti vahvimmat Pohjoismaat ja finanssisektorillaan vaurastunut Luxemburg ovat ylittäneet tavoitteeseen muiden EU-maiden keskiarvon ollessa merkittävästi alhaisempi. Suomella ei ole Norjan energiaesiintymiä tai Ruotsin omaa valuutaa, ja talousvaikeutemme ovat syvenemässä. BKT-osuustavoitteemme on oltava viitekehysmaittemme mukainen eli selvästi nykyistä matalampi. Kehitysyhteistyössä on jatkossa pyrittävä edistämään Suomen strategisia tavoitteita muun muassa vientisektorimme vahvistamiseen, pakolaisuuden vähentämisen ja tuotannontekijöiden saatavuuden varmistamisen muodossa.

Oikeudenhoidon määrärahatilanne

Yhä suurempi osuus voimavaroista suuntautuu ulkomaalaistaustaisen rikollisuuden ja turvapaikkahakemusten ja -valitusten käsittelyyn. Tähän on tultava muutos rajoittamalla valitusoikeutta ja uudelleenhakemuksia sekä ylipäätään minimoimalla maahamme suuntautuvaa humanitaarista

Valiokunnan mietintö VaVM 14/2022 vp Vastalause 1

maahanmuuttoa. Muuten mitkään määrärahat eivät riitä kansalaistemme ja yritysten oikeusturvan toteutumiseen kohtuullisessa ajassa.

Hyvinvointialueiden rahoitus

Valiokuntalausuntojen valossa on pidettävä todennäköisenä, että hyvinvointialueiden rahoitus-tarve on systemaattisesti aliarvioitu ja saatavat hyödyt yliarvioitu. Tämä aiheuttaa todennäköises-ti määrärahojen huomattavan kasvun ennakoidusta tai vaihtoehtoisesti aiheuttaa vaikeuksia hy-vinvointialueiden toiminnan ajantasaisessa käynnistämisessä.

Ongelma tulee esiin vasta vuoden 2023 lopulla tai vuoden 2024 alussa. Siten nykyinen hallitus ei joudu vastuuseen ongelmista. Seuraava hallitus joutuu joko leikkaamaan toimintoja, pakkoyhdis-tämään hyvinvointialueita tai lisäämään rahoitusta.

Koronan aiheuttama hoitovelka, hoitotakuu

Hoitajamitoituksen perusteella toteutetut säästöt lääkärinpalkkioihin, tutkimukseen, hoitoon ja lääkekorvauskuluihin kohdistetuilla leikkauksilla lisäävät hoitotarvetta ja ovat ylibudjetoidut. Sote-uudistus lisää hoidon kannalta ei-välttämättömiä poliittisia menoja.

Ongelmat tulevat esiin vasta vuoden 2023 lopulla tai vuoden 2024 alussa. Vuodesta 2025 alkaen palvelutasoa ja henkilöstöä joudutaan leikkaamaan. Hoitotakuu ei tule toteutumaan.

Henkilöstön saatavuus

Henkilöstön saatavuusongelmien jatkuessa on harkittava esimerkiksi kotihoidon, omaishoidon ja vastaavien osittain korvaavien ja resursseja vapauttavien toimintojen vahvistamista.

Kuntatalous

Kuntia sitovaa normistoa joudutaan ennemmin tai myöhemmin keventämään. Välttämättömiksi katsottujen toimintojen varmistamiseksi kunnilla pitäisi olla nykyistä suurempi vapaus päättää, mitä muita palveluita ja toimintoja ne tarjoavat, ja ennen kaikkea, mitä ne eivät tarjoa. Velvoit-teiden keventämisellä voidaan parhaassa tapauksessa synnyttää kuntien välistä kilpailua ja eriy-tymistä, mikä voi tukea keskittämistä ja kulumalttia.

Julkisen talouden taloudelliset vastuut ja riskit

Korkojen nousun ja rahoituksen saamisen vaikeudet voivat heijastua nopeasti yksityisen sektorin toimintaan, mikä osaltaan heikentäisi myös julkisen talouden tilaa. EU:n piirissä vähävelkaisim-mat maat joutuvat toistuvasti muiden EU-maiden tappioiden ja menojen maksajiksi, mihin olisi vihdoin kiinnitettävä huomiota. Suomen ei tule ajaa ansaan, jossa pyrimme pitämään julkisen ta-loutemme kunnossa, mutta käytämme sitä kautta syntyvän liikkumavaramme niiden maiden ra-hoittamiseen, joiden julkinen talous ei ole kunnossa. Lopputulos on nimittäin sama: Suomen jul-kisen talouden tila heikkenisi yhtä paljon, mutta vastuiden kasvattaminen päätyisi muiden mai-den hyväksi.

Valiokunnan mietintö VaVM 14/2022 vp
Vastalause 1

Ehdotus

Edellä olevan perusteella ehdotamme,

että selonteon johdosta hyväksytään seuraava kannanotto:

Vastalauseen kannanottoehdotus

- 1. Eduskunta edellyttää, että hallitus laatii selonteon, jossa valtion talousarvion määrärahat pääluokittain priorisoidaan siten, että välttämättömät, tarpeelliset ja vähemmän tarpeelliset menokohteet on selkeästi eroteltu tavoitteena välttämättömien menojen turvaaminen kaikissa tilanteissa huomalla selkeät listat niistä asioista, joista voidaan pakon edessä luopua.*
- 2. Eduskunta edellyttää, että hallitus huomioi välttämättömien elinkustannusten huomattavan nousun ja huolehtii, että tavallisten työssä käyvien suomalaisten ostovoimaa ja kansantaloudellemme välttämätöntä yksityistä kysyntää ei tarpeettomasti heikennetä.*
- 3. Eduskunta edellyttää, että hallitus toimenpiteillään nostaa kansantaloutemme tuottavuutta ja työllisyysastetta sekä huolehtii maamme kustannuskilpailukyvyistä laskemalla polttoaineveroa sekä kasvattamalla työtulovähennystä.*
- 4. Eduskunta edellyttää, että hallitus tasapainottaa julkisen talouden kestävyyttä ennemmin julkisen sektorin tehtävien karsimisella ja eläköitymisen kautta kuin veroasteen korottamisella.*
- 5. Eduskunta edellyttää, että hallitus seuraa huolella valtion velka- ja takausvastuiden kehitystä ja pyrkii vähentämään kokonaisvastuita sekä riskien keskittymistä.*
- 6. Eduskunta edellyttää, että hallitus torjuu Suomen muista EU-maista poikkeavan energiatukipolitiikan kielteistä vaikutusta kansainväliseen kilpailukykyymme ja tarvittaessa keventää energiaverotusta ainakin väliaikaisesti.*
- 7. Eduskunta edellyttää, että hallitus eduskunnan tahdon mukaisesti torjuu EU:n liukumisen kohti epäsymmetristä tulonsiirtounionia.*
- 8. Eduskunta edellyttää, että hallitus eduskunnan tahdon mukaisesti kategorisesti torjuu uudet EU:n tulonjako- ja takausjärjestelyt.*
- 9. Eduskunta edellyttää, että hallitus valmistelee viipymättä suunnitelman Euroopan talous- ja rahaliiton osittaisen hajoamisen varalle sekä varmistaa Suomen rahapoliittisen omavaraisuuden ja huoltovarmuuden muun muassa toteuttamalla vihdoinkin varamaksujärjestelmän.*

Valiokunnan mietintö VaVM 14/2022 vp
Vastalause 1

10. Eduskunta edellyttää, että hallitus estää Fit for 55 -sosiaalirahaston läpimenon määräenemmistöpäätöksellä tarvittaessa ilmoittamalla etukäteen, että esityksen kannalta välttämätöntä ja yksimielisyyspäätöstä edellyttävää rahoitusta ei Suomi tule hyväksyä.

*11. Eduskunta edellyttää, että hallitus suuntaa kehitysyhteistyöpanoksensa tulevana vuosi-
na sodan runteleman Ukrainan tukemiseen esimerkiksi koulutuksen ja jälleenrakennuksen
muodossa.*

*11. Eduskunta edellyttää, että hallitus tarkistaa kehitysyhteistyön vastaavan Suomen pit-
kän linjan poliittisia ja taloudellisia etuja sekä mitoittaa kehitysavun määrän EU-maiden
mediaanitasolle, eli käytännössä leikkaa kehitysapupanoksia.*

*12. Eduskunta edellyttää, että hallitus vahvistaa oikeusvaltiokehitystä sekä edistää sanan-
vapauden toteutumista ja suoraa demokratiaa.*

*13. Eduskunta edellyttää, että harmaan talouden torjunnan toimenpiteitä tehostetaan ja
huomioidaan teknologinen kehitys, digitalisaatio, rajat ylittävä toiminta, Venäjä-pakot-
teet, valtiollinen taloudellinen vaikuttaminen ja EU:n nykyiset ja tulevat tulonsiirrot ja yh-
teisvastuut.*

*14. Eduskunta edellyttää, että yleisen turvallisuuden parantamiseksi rikosalttiutta vähen-
netään huolehtimalla julkisilla paikoilla tapahtuvan rikollisuuden riittävästä rangaistuk-
sista ja nollatoleranssista sekä riittävästä poliisi-partiointista muun muassa varmistamal-
la 8 000 poliisimiehen tavoitetason saavuttamisen.*

*15. Eduskunta edellyttää, että hallitus puuttuu välittömästi ja päättäväisesti jengiytymiske-
hitykseen, jotta Suomi välttyisi Ruotsin kaltaiselta nuorten oirehtimiselta.*

*16. Eduskunta edellyttää, että hallitus varmistaa riittävän puolustusvoimien henkilöstö-
määrän nykyisessä turvallisuuspoliittisessa tilanteessa ja selvittää maanpuolustuskoulu-
tus MPK:n toiminnan rahoituksen siirron budjettirahoituksen piiriin.*

*17. Eduskunta edellyttää, että hallitus turvaa tasapuolisen palvelujen saamisen kaikilla
hyvinvointialueilla perustuslain mukaisesti.*

*18. Eduskunta edellyttää, että hallitus ryhtyy tarvittaviin toimenpiteisiin hyvinvointialuei-
den rahoitusmallin korjaamiseksi.*

*19. Eduskunta edellyttää, että hallitus vähentää kuntia sitovia velvoitteita ja siten huoleh-
tii kuntien kyvystä selvittää taloudellisesti suomalaisten peruspalveluiden saatavuudesta.*

*20. Eduskunta edellyttää, että hallitus luopuu oppivelvollisuuden laajentamisesta toisen
asteen koulutukseen ja panostaa esiopetukseen ja peruskouluun sekä toisen asteen sisäl-
lölliseen uudistamiseen tavoitteena se, että kaikki nuoret suorittavat toisen asteen tutkin-
non.*

Valiokunnan mietintö VaVM 14/2022 vp
Vastalause 1

- 21. Eduskunta edellyttää, että hallitus täydentää käynnistämäänsä maatalouden tukiohjelman tuotannontekijöiden omavaraisuuden nostamiseksi sekä valkuaisainetuotannon ja -tutkimuksen lisäämiseksi.*
- 22. Eduskunta edellyttää, että hallitus ei vaaranna metsäteollisuutemme toimintakykyä EU:n hiilinieluneuvotteluissa taipumalla itsemääräämisoikeutemme kaventamiseen tai metsiemme käyttöoikeuksien kansalliseen vapaaehtoiseen rajoittamiseen.*
- 23. Eduskunta edellyttää, että hallitus edistää käsittelemättömien soiden lisäämistä hiilinielulaskentaan ja näin kasvattaa Suomen hiilinielua todellisuutta vastaavaksi.*
- 24. Eduskunta edellyttää, että hallitus varmistaa metsien hakkuumahdollisuudet kotimaisen teollisuuden kasvavia tarpeita vastaavasti.*
- 25. Eduskunta edellyttää, että hallitus ryhtyy välittömiin toimenpiteisiin, joilla Liikenne 12 -ohjelman mukaiset liikenne- ja väyläinvestoinnit pystytään toteuttamaan tulevalla kehyskaudella, sekä turvaa perusväylänpidon ja vähentää korjausvelkaa.*
- 26. Eduskunta edellyttää, että hallitus selvittää pohjoismaisen työvoimapalvelumallin toimivuutta asiakkaiden ja henkilöstön näkökulmasta sekä muuttaa työnhakumallia saatujen kokemusten pohjalta.*
- 27. Eduskunta edellyttää, että hallitus jatkaa kuljetusalan määräaikaista kustannustukea, kunnes logistiikkaketjun kustannuskriisi on saatu hallintaan muilla toimenpiteillä, kuten esimerkiksi polttoaineiden valmisteveron alentamisella tai ammattidieselillä.*
- 28. Eduskunta edellyttää, että hallitus laatii maahanmuuttopoliittisen ohjelman, jolla minimoidaan humanitaarinen maahanmuutto ja muutetaan se väliaikaiseksi, ja työperäisessä maahanmuutossa korostetaan kykyä tulla toimeen työtulolla ja palautetaan ajalliset ja tulorajalliset karenssit maahanmuuttajien oikeuteen sosiaaliturvaan.*
- 29. Eduskunta edellyttää, että hallitus turvaa riittävän asuntotuotannon tason ja ryhtyy toimenpiteisiin asumiskustannusten kohtuullistamiseksi muun muassa huolehtimalla lämmityskustannusten ja ympäristö- ja ilmastonormien maltillisuudesta.*
- 30. Eduskunta edellyttää, että hallitus luopuu ylimitoitetuista ilmastopoliittisista tavoitteista ja vaihtaa ne EU:n sitoviin minimitasoihin, ettei maamme kilpailukyky heikentyisi tarpeettomasti.*

Helsingissä 14.6.2022

Ville Vähämäki ps
Sami Savio ps
Jari Koskela ps
Vilhelm Junnila ps

Valiokunnan mietintö VaVM 14/2022 vp Vastalause 2

Vastalause 2 /kok

Perustelut

Kokoomus on huolissaan Suomen taloudellisesta kriisinkestokyvystä ja hyvinvointipalveluiden tulevaisuudesta. Hyvinvointipalveluiden rahoituspohjaa haastaa väestön ikääntyminen ja työikäisen väestön supistuminen. Venäjän aloittama hyökkäyssota aiheuttaa uusia merkittäviä menopaineita. Vain kestävä ja kasvava talous antaa mahdollisuuden huolehtia ihmisten hyvinvoinnista, kasvavasta taloudesta ja yhteiskunnan kyvystä vastata ilmastonmuutoksen kaltaisiin merkittäviin haasteisiin.

Tämän julkisen talouden suunnitelman jälkeen on selvillä, mikä on hallituskauden aikaisen talouspolitiikan perintö tuleville vuosille. Hallitus tekee ohjelmassaan kuusi keskeistä lupaus kansalaisille. Talouspolitiikan keskeinen lupaus on lopettaa eläminen tulevien sukupolvien kustannuksella. Vuoden 2021 keväällä tavoitteeksi asetettiin julkisen talouden velkasuhteen kasvun taittaminen 2020-luvun puolivälissä. Keinoina tavoitteen saavuttamiseksi nähtiin työllisyystoimet, talouskasvun edellytysten vahvistaminen, julkisen hallinnon tuottavuuden parantaminen ja sosiaali- ja terveyshuollon uudistus. Julkisen talouden suunnitelmassa vuosille 2023—2026 ei kuitenkaan esitetä toimenpiteitä velkasuhteen taittamiseksi.

Velkaantumisen jatkuu erittäin huolestuttavalla tasolla. Suomelta puuttuu uskottava keskipitkän aikavälin suunnitelma julkisen talouden murenemisen estämiseksi. Julkisen talouden suunnitelman mukaan alijäämien ennakoitaan olevan joka vuosi lähes 7 miljardia euroa koko kehyskauden ajan. Näköpiirissä ei ole julkisen talouden alijäämän paranemista.

Lisäksi on tiedossa, että velkasuhteeseen kohdistuva paine nousee entisestään 2020-luvun jälkipuoliskolla ikäsidonnaisten menojen kasvun seurauksena. Suomen väestönkehityksen ennustetaan jatkuvan erittäin heikkona myös pitkällä aikavälillä. Menojen lisääntymisen ohella väestön ikääntyminen heikentää talouden kasvumahdollisuuksia eli menojen rahoituspohjaa.

Turvallisuuteen tarvitaan panostuksia

Kokoomuksen eduskuntaryhmä katsoo välttämättömäksi investoinnit Suomen turvallisuuteen. Venäjän bruttaali sota Ukrainassa on muuttanut Suomen turvallisuusympäristöä radikaalisti. Venäjän toimet heijastuvat koko maailmaan ja erityisesti Eurooppaan. Venäjän pienet naapurit — Suomi mukaan luettuna — joutuvat nyt huolehtimaan siitä, että ne ovat mahdollisimman hyvin varautuneet Venäjän aggressioihin. Budjettiteknikan ei tule tätä estää.

Puolustusvalmiuden kannalta kokoomus haluaa perua maanpuolustukseen viime aikoina tehdyt leikkaukset. Lisäksi puolustusvoimille halutaan välittömästi osoittaa varoja materiaalihankintoihin sekä toimintamenoihin henkilöstön koulutuksen ja kertausharjoitusten lisäämiseen. Puolustusvoimien suunniteltuja henkilöstölisäyksiä halutaan aikaistaa mahdollisimman etupainotteisesti.

Valiokunnan mietintö VaVM 14/2022 vp

Vastalause 2

Kokoomus näkee vapaaehtoisen maanpuolustustyön roolin keskeisenä paitsi sotilaallisen valmiuden myös yhteiskunnan kokonaisturvallisuuden lisäämisessä. Maanpuolustuskoulutusyhdistys MPK:n kursseille on paljon enemmän halukkaita kuin tarjolla on koulutuspaikkoja. Kokoomuksen mielestä merkittävästi vähentyneiden ampumaratojen määrä on saatava uudelleen nousuun, jotta ampumaurheilun ja aseisiin liittyvän koulutuksen edellytykset voidaan turvata eri puolilla maata.

Oikeutus budjettikehysten ylittämiseen syntyy siitä, että jokainen kehysten ulkopuolelle siirrettävä momentti täyttää sille asetetut perustelut erittäin kriittisen tarkastelun jälkeen.

Huoltovarmuus on keskeinen osa kokonaisturvallisuutta. Panostukset kyberturvallisuuteen, raja-valvontaan sekä huoltovarmuuden turvaamiseen ovat ymmärrettäviä. Maatalouden tukikokonaisuus kuitenkin kohdentuu heikosti. Tuet tulee kohdentaa ruoantuotantoon ja aktiiviviljelyyn. Elinkelpoisille yrityksille tulee tarjota keinoja selviytyä akuutin kannattavuuskriisin keskellä. Markkinoiden hintamekanismin toimintaa tulee kehittää edelleen. Myös maatalouden osalta tulee selvittää voimassa olevien lakien, säädösten ja määräysten yritysvaikutuksia. Ylikireän sääntelyn hallinnollisen taakan suhde säädännön hyötyihin tulee arvioida ja purkaa matalalla kynnyksellä lainsäädäntöä, jonka kokonaishyödyt alittavat sen aiheuttamat haitat.

Julkisen talouden rakenteellisten ongelmien hoitaminen jää kokonaan tulevien hallitusten vastuulle

Menojen lisäys kiihdyttää velkaantumista ja heikentää valmiiksi rakenteellisesti alijäämäistä julkista taloutta. Julkisen velan suhde bruttokansantuotteeseen kasvaa kiihtyvää tahtia koko kehyskauden ajan ja sen jälkeen. Pohjoismaisten hyvinvointipalveluiden rahoituspohjan pelastaminen jää kokonaan tulevien hallitusten vastuulle.

Jo vaalikauden alussa julkisessa taloudessa oli mittava rakenteellinen alijäämä. Talouden arvioitiin kasvavan lähes potentiaalista vauhtiaan vuonna 2019, mutta silti tulojen ja menojen välillä oli pysyvä epäsuhta. Talouskasvun odotettiin hiipuvan, ja velkasuhde oli kiihtyvästi nousevalla uralla. Tästä huolimatta hallitus lisäsi pysyviä menoja 1,4 miljardia euroa heti vaalikauden alussa. Vastaavia menoleikkauksia tai tuloja lisääviä päätöksiä ei tehty. Julkisen talouden suunnitelmassa on arvioitu kaikkien tulo- ja menopäätösten vaikutusta julkisen talouden asemaan. Vielä vuonna 2026 hallituksen päätökset heikentävät julkista taloutta lähes kolme miljardia euroa. Hallituksen päätökset ovat siis heikentäneet julkista taloutta huomattavasti enemmän kuin vain 1,4 miljardia euroa. Hallitus on kiihdyttänyt velkaantumista koko vaalikauden ajan.

Hallitus ei onnistunut pääsemään tavoitteeseensa 370 miljoonan euron sopeuttamisesta. Hallitus ilmoitti toteuttavansa 42 miljoonaa euroa kehystasoa alentamalla. Käytännössä mitään määriteltäviä menoja ei siis sopeuteta tältä osin. Toisaalla hallitus on puolestaan kehyspoikkeuksensa perusteella siirtänyt kehysten ulkopuolelle sellaisiakin menoja, jotka eivät liity muuttuneeseen turvallisuustilanteeseen.

Julkisen talouden suunnitelman mukaan vaalikauden aikana hallituksen tuloihin ja menoihin kohdistuvat päätökset heikentävät julkista taloutta yhteensä lähes kolmella miljardilla eurolla vielä vuonna 2026. Hallituksen päätökset ovat heikentäneet julkista taloutta huomattavasti enemmän

Valiokunnan mietintö VaVM 14/2022 vp

Vastalause 2

kuin 1,4 miljardin euron pysyvien menolisäysten verran. Julkisen talouden suunnitelman mukaan valtion talouden alijäämät jatkuvat koko kehyskauden, ja vielä vuonna 2026 odotetaan lähes seitsemän miljardin euron alijäämää.

Koronaepidemiaan tai Venäjän hyökkäyssotaan liittyvät menolisäykset ovat olleet hyväksyttäviä, ja niitä Kokoomus on tukenut. Koronapandemia tai Venäjän käynnistämä hyökkäyssota eivät kuitenkaan selitä rajua velkaantumista, joka jatkuu koko kehyskauden. ETLA:n arvion mukaan vaalikauden aikaisia päätösperäisiä velkaantumista lisääviä päätöksiä on tehty lähes 30 miljardin euron verran. Näistä menoista noin 11 miljardia euroa on muuta kuin koronaan tai turvallisuuteen liittyviä menoja.

Paine julkisen talouden sopeuttamiselle kasvaa

Kasvava velka lisää julkisen talouden riskejä ja heikentää yhteiskunnan kriisinkestokykyä. Korkea velkaantuneisuuden taso altistaa julkisen talouden korkoriskille. Finanssikriisin jälkeen käynnistynyt pitkä matalien korkojen jakso on päättymässä ja korkojen nousun vauhti on yllättänyt ennusteet. Julkisen talouden suunnitelman mukaan korkomenot ovat ensi vuonna lähes 800 miljoonaa euroa korkeammat kuin vain vuosi sitten arvioitiin. Vaalikauden aikainen merkittävä velkaantumisen kiihdyttäminen lisää painetta sopeutukselle.

Hallituksen keskeiset päätökset syventävät velkaongelmaa. Uuden hallinnon tason perustaminen tulee lisäämään julkisia menoja suhteessa perusuraan tulevina vuosina kumulatiivisesti eri arvioiden mukaan 3—5 miljardilla eurolla. Sosiaali- ja terveystalouden tuottavuus ei tule paranemaan, hoitojonot eivät tule lyhenemään eikä hoidon laatu paranemaan. Puolustusmenojen tarpeen äkillinen kasvu lisää välttämättömiä väliaikaisia materiaalihankintoihin liittyviä sekä pysyviä menoja. Lisäksi korkotason nousu uhkaa kiihdyttää korkomenoja tulevina vuosina.

Julkisen talouden vahvistaminen tulee olemaan merkittävin talouspolitiikan tavoite tulevilla vaalikausilla. Työllisyyttä ja talouskasvua vauhdittavien uudistusten tulokset vahvistavat julkista taloutta usein vasta monien vuosien jälkeen, ja niiden tulokset ovat epävarmoja. Talouspolitiikan uskottavuuden edellytys on, että menosopeutus on keskeinen keino talouskasvua ja työllisyyttä vauhdittavien reformien ohella. Korkea kokonaisveroaste sekä keskeisiin kilpailijamaihimme verrattuna erittäin kireä työn verotus estävät veronkorotusten käyttämisen sopeuttamisen välineenä. Maailmantalouden epävarmuuden kasvu ja inflaation kiihtyminen kasvattavat riskejä, että velkaantumiseen liittyvät riskit kasvavat tulevaisuudessa.

Korkomenojen kasvu realisoi velkapolitiikan riskit

Hallitus ei ole ottanut huomioon kohonneen korkotason aiheuttamia riskejä. Korkotaso on noussut yllättävän nopeasti. Suhteessa edelliseen julkisen talouden suunnitelmaan korkomenot tulevat kasvamaan keskimäärin vuosittain 760 miljoonalla eurolla.

Julkisen talouden suunnitelmassa korkokustannuksien 10 vuoden valtiolainalle odotetaan kuluvalle vuodelle olevan 0,4 %, josta ne nousevat vuoteen 2026 mennessä 0,9 %:iin. Arvio on vanhentunut todella nopeasti. 10.6.2022 Suomen Pankin tilastojen mukaan valtion 10 vuoden viitelainojen korko oli 1,87 %. Arvio valtion korkomenoista tulee kasvamaan voimakkaasti.

Valiokunnan mietintö VaVM 14/2022 vp
Vastalause 2

Mittava velkaantuminen kasvattaa julkisen talouden riskejä. Julkisen talouden velkataakkaa on nostettu erittäin voimakkaasti. ETLA:n arvion mukaan hallitus on lisännyt menoja vaalikauden aikana jopa yli 30 miljardilla eurolla. Näistä noin 11 miljardia euroa on muuta kuin sotaan tai koronaan liittyviä. Julkisen velan bruttokansantuotesuhde kasvaa kiihtyvää vauhtia koko ennustejakson ajan. Yhdessä erittäin nopeasti kohoavan korkotason kanssa julkiseen talouteen on viritymässä mittavia riskejä.

Kehysbudjetointia on vahvistettava

Budjettikehykset toimivat veronmaksajan turvana menojen hallitsemattoman kasvulta. Talouspolitiikan uskottavuus perustuu siihen, että hallitus pitää kiinni vaalikauden alun menotasosta. Yllättävät koronapandemiaan liittyvät menot siirrettiin ymmärrettävästi kehysten ulkopuolelle. Samoin Venäjän hyökkäyssodan aiheuttama tarve vahvistaa puolustusta ja turvallisuutta ovat sellaisia, ettei niiden esteenä ymmärrettävästi voi olla budjettiteknikka. Sen sijaan muiden menojen osalta budjettikehyksiä ei tule rikkoa. Hallitus päätti kehysriihessä vuonna 2020 korottaa kehyksiä 900 miljoonalla eurolla vuodelle 2021 ja 500 miljoonalla eurolla vuodelle 2022. Niin Suomen Pankki, Talouspolitiikan arviointineuvosto, valtiontalouden tarkastusvirasto kuin lukuisat asiantuntijat ovat kritisoineet päätöksen puutteellisia perusteluja.

Hallitus teki kehysriihessä päätöksen poikkeuksista kehyksiin myös loppuvaalikaudelle. Sen perusteella puolustuksen, turvallisuuden ja vihreän siirtymän menoja on siirretty kehyksen ulkopuolelle. Kehyspoikeus on rajattu liian epämääräisesti. Sen perusteella kehysten ulkopuolelle voidaan siirtää myös sellaisia menoja, joita turvallisuustilanteella ei voi perustella ja jotka normaalisti rahoitetaan kehyksen sisältä. Perusteettoman väljästi määritelty poikeus on omiaan rapauttamaan kehysjärjestelmän uskottavuutta entisestään. On ilmeistä, että hallitus on kehyspoikkeuksen varjolla siirtänyt budjettikehysten ulkopuolelle myös sellaisia menoja, jotka eivät riitä turvallisuuspoliittiseen tilanteeseen. Oikeutus puolustukseen ja turvallisuuteen liittyvien menojen siirtämiseen kehysten ulkopuolelle syntyy siitä, että jokainen meno liittyy turvallisuustilanteeseen tiukoin kriteerein.

Budjettikehysten rikkominen toistuvasti ja heikoin perustein synnyttää tarpeen uudistaa ja vahvistaa talouspolitiikan sääntöjä. Talouspolitiikan uskottavuuden palauttaminen edellyttää vahvempia raameja velkaantumisen pysäyttämiseksi. Talouspolitiikan arviointineuvosto on kahdessa edellisessä raportissaan ehdottanut parlamentaarista sitoutumista julkisen talouden sopeuttamiseksi, jolla julkisen talouden velkasuhde saadaan käännettyä laskuun kohtuullisessa ajassa. Ehdotuksen mukaan vuosittainen sopeutustarve olisi noin 0,2—0,4 % suhteessa bruttokansantuotteeseen. Julkisen talouden suunnitelman bkt-ennusteen mukaan tämä tarkoittaa noin 0,5—1,1 miljardin euron sopeutusta vuoden 2022 tasolla.

Kokoomuksen mielestä ehdotus on erittäin kannatettava. Sen toteuttamisen lisäksi julkisen talouden velkasuhteelle tulee asettaa Ruotsin tavoin maltillinen matala tavoitetaso. Länsinaapurissa tavoitteena on noin 35 %:n velkataso suhteessa bruttokansantuotteeseen. Suomessa velkasuhde on saavuttamassa lähes 70 %:n tason kehyskauden loppuun mennessä. Lisäksi Kokoomuksen mielestä talouskurisäännöt tulee kirjata lain tasoisesti velvoittavammiksi, jotta parlamentaarinen velkavalvonta vahvistuu. Ainoastaan varmistamalla kestävä julkinen talous voidaan uskottavasti pi-

Valiokunnan mietintö VaVM 14/2022 vp Vastalause 2

tää kiinni julkisesta palvelulupauksesta. EU:n asettama poikkeus julkisen talouden alijäämiä rajoittaville säännöille ei ole peruste sille, että talouden tasapainottamistavoitetta lykättäisiin.

Suomalaisten ostovoimaa on tuettava tuloveroja keventämällä

Kireä työn verotus on Suomen verojärjestelmän keskeisin ongelma. Myös erittäin kireä marginaaliverotus poistaa tehokkaasti lisätyön tekemisen kannustimia. Karkeasti arvioituna, kun nettopalkka kaksinkertaistuu keskimääräiselle työtulojen tasolle, maksettavien verojen määrä kolminkertaistuu, mutta käteen jäävä bruttopalkka ainoastaan 1,7-kertaistuu. Veronmaksajien keskusliiton mukaan suhteessa keskeisiin vertailumaihin Suomessa keskituloisen verotus on noin 3,1 prosenttiyksikköä kireämpää. Ruotsiin verrattuna keskituloisen palkansaajan veroprosentti on Suomessa jopa 5,6 prosenttiyksikköä korkeampi. 46 000 euron vuosittaisista tuloista suomalaiselle jää ruotsalaiseen verrattuna jopa 2 500 euroa vähemmän kuin Ruotsissa.

Kokoomus on esittänyt johdonmukaisesti siirtymää työn ja yrittämisen verotuksesta kohti kuluksen ja haittojen verotusta. Kokonaisveroastetta tulee keventää, jotta emme hinnoitele itseämme ulos maailmanmarkkinoilta. Veronkevennyksen painopiste tulee kohdentaa ansiotuloverotukseen. Kohoavien hintojen aikana veronkevennyksille on erityisen hyvät perusteet. Veronkevennykset tulee toteuttaa tasaisesti kaikkiin tuloluokkiin.

Kireä työn verotus muodostaa verokiilan palkansaajan käteen jäävän palkan ja työnantajan kustannusten väliin. Tämä nostaa suoraan palveluiden ja tuotteiden hintoja. Ansiotuloverojen keventäminen hillitsisi siis myös hintojen nousupainetta. On hallitukselta tietoinen valinta ylläpitää kireää työn verotusta. Lisäksi hallitus jatkaa tietoisesti työn verotusta kiristävän uuden maakuntaveron valmistelua. Maakuntaveron valmistelu tulee lopettaa välittömästi.

Ekonomistikyselyiden keskimääräisten arvioiden mukaan veronkevennykset rahoittavat itsensä keskimäärin puoleksi. Itserahoittavuus vaihtelee tilanteen mukaan. Verokiilan aleneminen parantaa työn vastaanottamisen kannustimia, mikä kasvattaa työllisyyttä ja verotuloja. Osin verotulojen kevennykset tulee rahoittaa priorisoimalla menoja, karsimalla julkisesta taloudesta automaattisesti nousevien menojen määrää, toteuttamalla julkisen sektorin menoja hillitsevä tuottavuusohjelma sekä uudistamalla etuusjärjestelmää kannustavammaksi. Koronan jälkeisessä ajassa etätö mahdollistaa matkustamis- ja tilakustannusten tehokasta karsimista. Tärkein keino julkisen talouden vahvistamiseen on työllisyysasteen nostaminen.

Työllisyysaste on nostettava 80 prosenttiin

Julkisen talouden kestävyysvajeen ratkaisun tärkein väline on työllisyysasteen nostaminen. Tavoitteeksi tulee asettaa 80 prosenttia vuosikymmenen loppuun mennessä. Työllisyysaste on kasvanut viime vuosina lupaavasti, mutta jääme edelleen jälkeen muista Pohjoismaista. Huolimatta myönteisestä työllisyyden kehityksestä julkinen talous on rajusti alijäämäinen. Kehitys korostaa tarvetta sille, että tulevaisuudessa työllisyysuudistuksilla on aidosti julkista taloutta vahvistava vaikutus. Työllisyyspäätösten vaikutusten arvioinnissa tulee nojata valtiovarainministeriön luotettaviin arvioihin. Keinovalikoimassa tulee olla sosiaaliturvan kannustinloukkujen purkamisen, yksilöllisen työnhaun tukeminen, osaamisen kehittäminen sekä työmarkkinoiden joustavuuden vahvistaminen.

Valiokunnan mietintö VaVM 14/2022 vp

Vastalause 2

Hallitusohjelman mukaan tavoitteena oli kattaa pysyvät menolisäykset vahvistamalla työllisyyttä vaalikauden loppuun mennessä. Pysyvät menolisäykset toteutettiin heti vaalikauden alussa. Työllisyyspäätöksiä kuitenkin lykättiin toistuvasti eteenpäin. Lopulta keväällä 2020 hallitus päätti luopua hallitusohjelmaan kirjatusta tavoitteesta. Tavoitteeksi asetettiin 75 %:n työllisyysaste vuosikymmenen loppuun mennessä ja julkisen talouden vahvistuminen 1—2 miljardilla eurolla vuosikymmenen loppuun mennessä. Valtiontalouden tarkastusviraston selvityksen mukaan hallitus ei ole tekemässä riittäviä päätöksiä oman työllisyystavoitteensa saavuttamiseksi.

Työllisyysaste on noussut talouden hyvän vedon ja vuoden 2015 jälkeisten reformien vaikutuksesta. Työllisyysasteen trendiluku on Tilastokeskuksen mukaan noussut huhtikuussa 73,8 prosenttiin. Työllisyysaste on ollut koronaepidemian jälkeen nousussa vastaavalla tavalla myös muissa Pohjoismaissa. Työllisyysasteen nousu tulee pitkälti osa-aikaisista työsuhteista. Tehtyjen työtuntien määrä suhteessa työllisten määrään on laskenut vuoden 2019 tasosta. Pitkäaikaistyöttömyys on myös sitkeästi nousussa. ETLA:n arvion mukaan lähes 140 000 ihmistä on kannustinloukuissa eli tilanteessa, jossa työn vastaanottaminen ei ole taloudellisesti mielekästä etuuksien pienenemisen ja kireän verotuksen takia.

VTV:n mukaan julkinen talous on vahvistumassa pitkällä aikavälillä työllisyyspäätösten seurauksena noin 0—0,5 miljardilla eurolla. Hallitus ei ole ottanut laskennassaan huomioon päätöksiä, joilla on työllisyyttä vähentävä ja julkista taloutta heikentävä vaikutus. Noin 10 miljardin euron kestävyysvajeeseen nähden saavutusta voi pitää erittäin vähäisenä. Ottaen huomioon hallitusohjelman tavoite julkisen talouden tasapainottamisesta vaalikauden loppuun mennessä ja toisaalta toteutuneet tulo- ja menopäätökset, joiden vaikutus heikentää julkista taloutta yhteensä noin kolmella miljardilla eurolla vielä vuonna 2026, voidaan hallituksen talous- ja työllisyyspolitiikkaa pitää perustellusti epäonnistuneena.

Kasvu syntyy yksityisellä sektorilla

Talouden kasvu on lopulta ainoa kestävä keino julkisen talouden kiihtyvästi kasvavan velkasuhteen taittamiseksi ja hyvinvoinnin lisäämiseksi. Pohjoismaisten hyvinvointipalveluiden olemassaolo nojaa toimivaan, vireään markkinatalouteen. Esimerkiksi OECD:n raportin perusteella Suomi on jäänyt jälkeen investointien houkuttelussa suhteessa keskeisiin kilpailijamaihin. Kasvupolitiikan keskiössä tulee olla TKI-järjestelmän uudistaminen, työllisyysreformit, kasvuun kannustava veropolitiikka sekä reilun kilpailun lisääminen.

Yrittämisen edellytyksiä tulee vahvistaa parantamalla sääntely-ympäristöä sekä lisäämällä reilua kilpailua. Turvaamalla reilun kilpailun toimintaympäristön vahvistetaan yritysten kannustimia.

Suomessa on toteutettava kestävä kasvun verouudistus. Verotuksen painopistettä tulee siirtää työstä ja yrittämisestä kulutukseen ja haittoihin. Veropohjien tulee olla tiiviitä, veropohjien laajoja ja verotusta tulee ohjata mahdollisimman neutraaliksi. Julkisen talouden suunnitelman mukaan hallituksen veropolitiikka on ollut kokonaisuutena kiristävää. Kiristävä veropolitiikka ja erityisesti työn erittäin kireää verotusta ylläpitävä linja vaalikaudella estää kasvua. Elinkeinotoiminnan edellytyksiä, riskinoton kannattavuutta ja ahkeruutta palkitseva verouudistus tulee olemaan tulevan hallituksen keskeisimpiä tehtäviä. Erityisesti työn verotusta ja työn kireää marginaaliverotusta tulee keventää.

Valiokunnan mietintö VaVM 14/2022 vp

Vastalause 2

Lyhyellä aikavälillä tulee keskittyä investointien vauhdittamiseen ja työllisyyden vahvistamiseen. Valtiovarainministeriön arvion mukaan työikäisen väestön supistuminen tulee hidastamaan potentiaalista kasvua jo lähivuosina. Elinkeinoelämälle toteutettujen kyselyjen mukaan kasvun suurin pullonkaula on osaavan työvoiman saatavuus. Siksi työmarkkinareformien ripeä toteuttaminen, työhön johtavan maahanmuuton lisääminen ja työvoiman kasvattaminen ovat ensiarvoisen tärkeitä.

Julkisen talouden vahvistamisella on keskeinen yhteys kasvuun. Yritysten näkökulmasta tämän päivän alijäämä on huomisen vero. Syvenevät alijäämät vähentävät yritysten investointihalukkuutta. Siksi kasvunäkymää heikentää, että Suomella ei ole suunnitelmaa julkisen talouden velkaantumisen kääntämiseksi laskuun.

TKI-panosten lisääminen ei lyhyellä aikavälillä ole ratkaisu julkisen talouden velkasuhteen huolestuttavaan kasvuun. Suomen TKI-panokset ovat laskevasta trendistä huolimatta olleet EU-maiden korkeimpien joukossa. Laskeva trendi tulee taittaa ja panokset kääntää nousuun kohti tavoitetta 4 prosentin bruttokansantuoteosuudesta. Määrääkin tärkeämpää on TKI-tukien oikea kohdentuminen elinkeinorakennetta uusintaviin tukiin. Parlamentaarisen TKI-työryhmän raporttiin tehdyn analyysin perusteella lyhyellä aikavälillä TKI-menojen lisääminen heikentää julkista taloutta ja lisää sopeuttamistarvetta, mutta sen avulla ei ole mahdollista vaikuttaa talouskasvuun. Panosten lisäämisen ja sen aikaansaaman kasvuvaikutuksen välillä voi tutkimuskirjallisuuden mukaan olla jopa kymmeniä vuosia ja silloinkin vaikutus on epävarma. Huolimatta tulosten epävarmuudesta on TKI-panosten lisääminen tutkitusti parhaita keinoja kasvun vauhdittamiseen ja siksi kannatettavaa.

Julkisen hallinnon velvollisuus on veronmaksajien varojen vaikuttava ja tehokas käyttö

Julkisten menojen kasvua tulee kyetä hillitsemään. Tarve uudelle julkisen talouden tehokkuusohjelmalle kasvaa, kun menotaso on jäämässä hallituksen päätöksiin merkittävästi korkeammalle tasolle kuin ennen koronavirusta tai Venäjän hyökkäyssotaa. Julkisten menojen suhdetta bruttokansantuotteeseen tulee hillitä tarkastelemalla kriittisesti niitä julkisen talouden mekanismeja, jotka automaattisesti kasvattavat menoja.

Korona-aikana etätyö ja työn digitalisoituminen ovat edenneet vauhdikkaasti. Yrityksissä on luovuttu toimistotiloista ja siirrytään kohti digitaalisten alustojen mahdollistamaa paikkariippumattomaa työtä. Useilla työpaikoilla jopa globaalisti hajallaan olevien tiimien työskentely on ollut arkipäivää jo pitkään. Myös julkisessa hallinnossa tulee ottaa käyttöön uusia työtapoja ja sitä kautta tehostaa julkista hallintoa. Hallituksen suunnitelmat julkisen hallinnon tehokkuuden parantamisesta jäävät kuitenkin vajaiksi. Työn uudelleenorganisoinnissa ja etätyömahdollisuuksissa on edelleen valtava tehostamispotentiaali.

Julkisia hankintoja toteutetaan eri arvioiden mukaan noin 35—40 miljardin euron edestä vuosittain. Tutkimusten mukaan julkisen hankinnan kilpailutuksessa mediaanimäärä tarjouksia on vain kaksi. Valtavassa määrässä hankintoja tarjoajia on vain yksi tai ei yhtään. Asiantuntijoiden mukaan kilpailun parantaminen ja hankintaosaamisen lisääminen parempien hankintojen toteuttamiseksi voisi tuoda valtavan säästön julkiseen talouteen.

Valiokunnan mietintö VaVM 14/2022 vp
Vastalause 2

Vuonna 2019 suoria yritystukia maksettiin noin 1,5 miljardia euroa, kun energiaveron palautukset lasketaan mukaan. Hallituksen oli tarkoitus karsia yritystukia noin 100 miljoonaa euroa, kun esimerkiksi Suomen Yrittäjien arvion mukaan karsittavia tukia olisi ollut jopa puoli miljardia euroa. Tehottomien ja tarpeettomien yritystukien karsimista tulee jatkaa ja antaa tilaa markkinoiden toiminnalle.

Sosiaali- ja terveyspalvelut on uudistettava

Suomessa on ollut tarve uudistaa sosiaali- ja terveyspalveluita jo vuosikymmeniä, jotta laadukkaat palvelut saadaan turvattua ja kiihtyvästi kasvava kustannuskehitys taittumaan. Edellisen hallituksen tavoitteena oli uudistaa toimintatapoja, parantaa hoitoon pääsyä ja turvata hyvin toimiva monituottajamalli siten, että saavutettaisiin miljardien eurojen menokasvun taittuminen.

Kuluvalla kaudella sote-uudistuksen tavoitteena ei ole ollut kustannuskasvun taittaminen eikä palveluiden parantaminen. Palveluita ei ole uudistettu. Hoitojonot eivät tule lyhenemään. Hallitus on perustanut uuden hallinnon tason, jonka toiminta käynnistyy vuodenvaihteessa, sekä keskittänyt palveluiden tuottamista julkisen sektorin käsiin ideologisista syistä.

Hallituksen hyvinvointialueiden perustamista koskevien lakien yhteydessä valtiovarainministeriö teki arvion kustannusten kehittymisestä suhteessa ennustettuun uraan. Sen mukaan hallituksen esitys lisää sote-menoja kolmella miljardilla eurolla kumulatiivisesti vuoteen 2030 mennessä. Hallituksen keskeinen keino hillitä julkisia menoja ei siis hillitse menoja, vaan kasvattaa niitä. Tämänkin arvio perustuu oletukseen, että jokaisella hyvinvointialueella onnistutaan saavuttamaan hyvinvointialueiden rahoitusmalliin kuuluva 80 %:n leikkuri jokaisena vuonna alusta asti kaikkina vuosina. Oletusta voi pitää optimistisena ja laskelmaa parhaan skenaarion tapauksena.

Lakiesityksen aikaisten laskelmien jälkeen arviot muutuskustannuksista ovat kasvaneet voimakkaasti ja julkisten alojen palkkaratkaisut ovat vielä toteuttamatta. Ainoastaan kunta-alan palkkaratkaisu tulee kasvattamaan henkilöstömenoja lähes miljardilla eurolla. Kyselyjen mukaan hyvinvointialueiden johtajat odottavat miljardien eurojen lisälaskua sote-uudistuksesta. Lisäksi hallituksen ylikireä aikataulu uhkaa jo hyvinvointialueiden toiminnan käynnistymistä vuodenvaihteessa. ICT-järjestelmien perustaminen ja organisoituminen on monilla alueilla edelleen suurissa vaikeuksissa. Kustannusarviot ICT-muutuskuluista kasvavat voimakkaasti, mutta nämä investoinnit on välttämätöntä toteuttaa. Toimimattomat järjestelmät luovat hallinnollista taakkaa, hankaloittavat operatiivista toimintaa ja pahimmillaan uhkaavat palveluiden tuottamista.

Kokoomus haluaa toteuttaa sote-uudistuksen, joka turvaa ihmisten hoitoon pääsyn ja lyhentää hoitojonoja. Hyvin organisoitu monituottajamalli ja valinnanvapaus ovat keinoja kehittää laatua ja saada kustannussäästöjä. Tulevan hallituksen tärkeimpiä tehtäviä on varmistaa, että aluehallinnoilla on mahdollisuus toiminnan tehostamiseen, jotta tavoite kustannuskehityksen taittamisesta voidaan saavuttaa.

Valiokunnan mietintö VaVM 14/2022 vp
Vastalause 2

Lyhytjäteisestä hanketilkusta tulee siirtyä koulutuksen perusrahoituksen vahvistamiseen

Opetus- ja kulttuuriministeriön määrärahataso on kehyskaudella noin 7 miljardia euroa. Kehyskaudella ministeriön hallinnonalan rahoitus laskee 500 miljoonaa euroa. Hallitus on puhunut jatkuvasti koulutuksen kunnianpalautuksesta, mutta tosiasiaa kyse on koulutusleikkauksista.

Erityistä huolta herättää hallituksen päättämien kertaluonteisten menojen kohdentumisen päättyminen vuonna 2022. Tämän osalta jää epäselväksi, mitä se tarkoittaa varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen tasa-arvon vahvistamisen sekä ammatillisen koulutuksen opetus- ja ohjausresursien vahvistamisen näkökulmasta.

Opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalan osalta on todettava, että iso periaatteellinen ongelma on lisäpanostusten määräaikaisuus sekä sen pirstaloituminen erilaisiin hankkeisiin, ei pitkäjänteiseen toiminnan kehittämiseen. Hallitus ei ole sitoutunut pitkäjänteiseen koulutuspolitiikan tekemiseen.

Ehdotus

Edellä olevan perusteella ehdotamme,

että selonteon johdosta hyväksytään seuraava kannanotto:

Vastalauseen kannanottoehdotus

- 1. Eduskunta edellyttää, että Suomelle asetetaan talouspolitiikan tavoitteiksi työllisyystavoitteen rinnalle yrittäjyystavoite, vaurastumistavoite ja kestävyystavoite.*
- 2. Eduskunta edellyttää, että hallitus tuo esitykset suomalaisten ansiotuloverotuksen keventämiseksi tasaisesti kaikilla tulotasoilla.*
- 3. Eduskunta edellyttää, että hallitus tuo esitykset velkavastuun kirjaamisesta lain tasoisesti.*
- 4. Eduskunta edellyttää, että hallitus tuo keinot velkaantumisen taittamiseksi ja sitoutuu julkisen talouden sopeuttamiseen 0,4 %:n suhteessa bruttokansantuotteeseen vuosittain.*
- 5. Eduskunta edellyttää, että hallitus tuo esitykset, joilla työllisyyttä vahvistetaan siten, että hallituksen itselleen asettama tavoite kahden miljardin euron julkisen talouden vahvistamisesta toteutuu.*
- 6. Eduskunta edellyttää, että hyvinvointipalveluiden turvaamiseksi talouspolitiikan tavoitteeksi asetetaan julkisen talouden kestävyysvajeen umpeen kurominen vuosikymmenen loppuun mennessä.*

Valiokunnan mietintö VaVM 14/2022 vp
Vastalause 2

- 7. Eduskunta edellyttää, että hallitus tuo esityksen ansiosidonnaisen työttömyysturvan porrastamiseksi niin, että etuustaso on korkeampi työttömyysjakson alussa ja laskee tasaisesti työttömyyden keston mukaan.*
- 8. Eduskunta edellyttää, että hallitus tuo esityksen ansiosidonnaisen työttömyysturvan lisäpäivien poistamisen aikataulun nopeuttamiseksi.*
- 9. Eduskunta edellyttää, että hallitus tuo esityksen etuusjärjestelmän kannustinloukkujen purkamiseksi.*
- 10. Eduskunta edellyttää, että hallitus tuo esityksen reilun paikallisen sopimisen edistämiseksi kaikissa yrityksissä.*
- 11. Eduskunta edellyttää, että hallitus käynnistää ohjelman, jolla parannetaan julkisten palveluiden vaikuttavuutta ja tehokkuutta sekä hillitään menojen kasvua.*
- 12. Eduskunta edellyttää, että hallitus esittää uskottavan suunnitelman poliisien lukumäärän nostamiseksi 8 000:een.*
- 13. Eduskunta edellyttää, että hallitus tuo eduskunnalle esityksen sote-uudistuksesta, jonka avulla saavutetaan uudistukselle asetetut alkuperäiset tavoitteet: kaventaa hyvinvointi- ja terveyseroja, turvata yhdenvertaiset ja laadukkaat sosiaali- ja terveystalvetut kaikille suomalaisille, parantaa palveluiden saatavuutta ja saavutettavuutta, turvata ammattitaitoisen työvoiman saanti, vastata yhteiskunnallisten muutosten mukanaan tuomiin haasteisiin ja hillitä kustannusten kasvua. Uudistuksessa on lisättävä valinnanvapautta ja ihmisten mahdollisuutta vaikuttaa käyttämiinsä palveluihin.*
- 14. Eduskunta edellyttää, että hallitus antaa pikaisesti esityksen pahasti puutteellisen hyvinvointialueiden rahoituslain korjaamiseksi.*
- 15. Eduskunta edellyttää, että hallitus kiirehtii sosiaali- ja terveydenhuollon koulutus-, tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoimintaa ja niiden rahoitusta koskevan erillislainsäädännön tuomista eduskuntaan sekä yliopistosairaaloiden vaativan erikoissairaanhoidon ja valmiuden ylläpidon vaatiman lisärahoituksen huomioimista hyvinvointialueilla, joilla sijaitsee yliopistosairaala.*
- 16. Eduskunta edellyttää, että hallitus tuo esityksen maataloustukijärjestelmän uudistamisesta, jonka avulla turvataan ruoantuotannon huoltovarmuus ja panostetaan tehokkuuteen sekä uudistumiseen.*
- 17. Eduskunta edellyttää, että hallitus laatii riittävät toimet suomalaisen ruuantuotannon ja maatalouden turvaamiseksi.*
- 18. Eduskunta edellyttää, että hallitus osoittaa riittävät määrärahat myös palo- ja pelastustoimen toimintakyvyn ja riittävän pelastajamäärän varmistamiseksi.*

Valiokunnan mietintö VaVM 14/2022 vp
Vastalause 2

19. Eduskunta edellyttää, että hallitus antaa esityksen terapiatakuusta välittömästi eduskunnan 2022 syysistuntokauden aluksi, niin että asia ehditään päättää ja saattaa voimaan kuluvan vaalikauden aikana.

20. Eduskunta edellyttää, että hallitus pitää kiinni parlamentaarisesti sovitusta Liikenne 12 -ohjelmasta.

21. Eduskunta edellyttää, että hallitus ei anna tiestön korjausvelan enää kasvaa vaan osoittaa määrärahat, joilla korjausvelan umpeenkurominen voidaan käynnistää.

Helsingissä 14.6.2022

Timo Heinonen kok
Sari Sarkomaa kok
Matias Marttinen kok
Kalle Jokinen kok
Markku Eestilä kok
Sari Multala kok

Valiokunnan mietintö VaVM 14/2022 vp
Vastalause 3

Vastalause 3 /kd

Yleisperustelut

Pääministeri Marinin hallituskauden loppu ja seuraavan hallituksen työn alku ajoittuvat poikkeuksellisen epäselvään kansainväliseen tilanteeseen, joka väistämättä vaikuttaa talouteemme. Julkisen vallan kaikkien tasojen samoin kuin kansalaisten, yritysten ym. on varauduttava lukuisiin talouden tasapainoa heikentäviin muutoksiin, joita tapahtuu sekä ulkoisessa ympäristössämme että kotimaassa. Näitä väistämättömiä nousevia menoja ovat muun muassa julkisen velan korkomenojen kasvu, hoitovelan, ikääntymisen ja nuorten pahoinvoinnin aiheuttamat kasvavat sote-menot, hyvinvointialueiden aloittamiseen ja palkkaharmonisaatioon liittyvät lisämenot, valtion syliin lankeavat takausvastuut sekä Suomeen liittyvä potentiaalinen maariski, joka vähentää investointeja, turismia ja houkuttavuutta ulkomaisten työntekijöiden silmissä. Heikko väestönkehitys tulee pahentamaan talouden kestävyysvajetta ja rajoittamaan työvoimapulan vuoksi talouskasvua vielä pitkään. Myös työmarkkinoilla tapahtuvat muutokset voivat vaikuttaa Suomen vientikilpailukykyyn.

Sisäisen ja ulkoisen puolustuksen parantamiseen tarvitaan välttämättömiä lisämenoja. Vihreään siirtymään liittyvät energia- ym. investoinnit maksavat merkittävästi, ja isoja investointeja tarvitaan myös teiden ja rautateiden kunnossapitoon. Toteutuessaan EU:n komission esitykset esimerkiksi rakennusten energiatehokkuudesta aiheuttavat kustannuksia. Metsiin kohdistuva lisääntyvä suojelupaine heikentää metsäteollisuuden toimintaedellytyksiä ja siten myös vientituottoja, ellei jalostusastetta saada nostettua. Taloudellinen yhteistyö ja kauppa Venäjän kanssa on loppunut pitkäksi aikaa, ja raaka-aineiden kohonneet hinnat ja saatavuusvaikeudet heikentävät taloutemme perustaa ja osin jopa huoltovarmuutta.

Oma lukunsa on kasvavat EU:n omat varat ja/tai EU:n jäsenmaksut sekä mahdolliset uudet elpymispaketit sekä EU:n oman budjetin rahoittaminen yhteisvelalla. Lisäksi Euroopan unionissa, talous- ja rahaliitossa ja jäsenmaiden sisällä on omat merkittävät poliittiset jännitteensä sekä jäsenmaiden välillä ratkaisematon taloudellinen epäsuhta, joka johtaa joko merkittäviin tulonsiirtojen kasvuun tai riskiin talous- ja rahaliiton jonkinasteiseen raukeamiseen aikavälillä, jota on mahdoton arvioida. Globaalisti keskinäisriippuvaisessa maailmassa yllättävät tapahtumat missä tahansa päin maailmaa vaikuttavat väistämättä meihinkin.

Korkojen nousu ja Euroopan talouden supistumisesta seuraava työttömyys esimerkiksi vientisektorin yrityksissä voi viedä kotitalouksia taloudellisiin vaikeuksiin. Kaikki nämä seikat luovat painetta julkisen talouden suuntaan sekä vähenevinä verotuloina että kasvina työttömyys- ja sosiaalimenoina.

Kaiken kaikkiaan talouden kuva on erittäin epäselvä ja altis nopeille muutoksille, joihin sekä julkisen vallan että myös kansalaisten on oltava valmiita reagoimaan.

Edellä mainituista syistä julkisen talouden suunnittelun yhteistä parlamentaarista koordinaatiota ja tilannekuvan seuranta on vahvistettava. Julkisen talouden pitkän linjan ylivaalikautisen koordinaation yhteiset periaatteet ja pelisäännöt on tarvittaessa päivitettävä. Kristillisdemokraatit on

Valiokunnan mietintö VaVM 14/2022 vp

Vastalause 3

avoin kehysmenettelyn kehittämiseksi, mutta ei siitä luopumiselle. Samoin on selvää, että EU:n finanssipolitiikan sääntöjä, kuten kasvu- ja vakaussopimuksen ehtoja, tullaan päivittämään. Tässä Suomen on pyrittävä aktiiviseen yhteistyöhön toisten pienten nettomaksajamaiden kanssa.

Eräänlainen moraalikato EU:n yhteisvelan ja kriisipakettien osalta on jo nyt todellisuutta Euroopassa. Suomen on tässäkin kokonaisuudessa etsittävä ratkaisua yhteistyössä toisten pienten nettomaksajamaiden kanssa. Suomen on parannettava ennakkovaikuttamistaan Euroopan unionissa, kuten on useissa yhteyksissä todettu.

Julkisen talouden suunnitelmassa alijäämien ennakoidaan olevan lähes 7 miljardia euroa joka vuosi koko kehyskauden ajan. Luku on jo noussut vuoden 2022 osalta yli 8 miljardiin euroon hallituksen annettua toisen lisätalousarvionsa. Kuten talousvaliokunta toteaa lausunnossaan (TaVL 26/2022 vp), on mahdollista, että suunnitelmassa annetut arviot talouden kehityksestä osoittautuvat liiallisen optimistisiksi. Vaikka velkaa tällä hetkellä saadaan vielä alhaisella korolla, on äärimmäisen tärkeää pitää velkaantuminen hallittuna. Korkea velkasuhde vähentää finanssipolitiikan liikkumavaraa, eikä meillä ole varaa hallitsemattomaan velkaantumiseen.

Hallitus lupaa enemmän kuin voi pitää

Pääministeri Marinin hallitus on omilla päätöksillään huomattavasti heikentänyt julkisen talouden näkymiä ja sitonut seuraavan hallituksen käsiä. Useat Marinin hallituksen palvelulupaukset ovat sinänsä kannatettavia, mutta aikataulultaan epärealistisia ja vailla tarvittavia resursseja. Hallitus on juuri antanut esityksen, jolla tiukennetaan terveydenhuoltolain mukaista perusterveydenhuollon hoitotakuuta. Kiireettömään tutkimukseen tai hoitoon pääsyn määräaika lyhenisi kolmesta kuukaudesta seitsemään päivään. Takuun olisi määrä olla voimassa jo 1.11.2024. Hoitotakuun toteuttaminen vaatii merkittäviä rahallisia ja henkilöllisiä resursseja terveydenhoidon järjestämiseen. On epäselvää, mistä nämä otetaan keskellä nykyistä terveydenhuollon kriisiä, hoitajapulaa ja hyvinvointialueiden käynnistysvaikeuksia.

Kristillisdemokraatit kannattaa hoitotakuun tavoitteita, mutta ei pidä esityksen aikataulua realistisena. Samaan aikaan hallitus esimerkiksi poistamalla Kela-korvauksen käytännössä vaikeuttaa tavoitteen saavuttamista. Ilman kunnollista resursointia hoitotakuu on vain yksi lupaus lisää — lupaus, joka sitoo ennen kaikkea seuraavaa hallitusta. Lupausten ja julkisten palveluiden todellisuuden välinen kasvava kuilu on omiaan heikentämään kansalaisten luottamusta julkiseen sektoriin ja koko yhteiskuntaan.

Hallitus on vienyt päämäärätietoisesti sote-uudistusta eteenpäin. Uudistus on kuitenkin yhä käytännössä kesken ja aiheuttaa merkittäviä lisäkuluja ja lisäpaineita sosiaali- ja terveydenhuoltoon. Marinin hallitus on talouspoliittisilla päätöksillään sitonut seuraavan hallituksen kädet ja jättänyt liikkumavaran hyvin pieneksi.

Nykyhallitus näkee julkisen sektorin parhaana ratkaisuna kaikkiin palvelulupausten täyttämiseen, jolloin hukataan yksityisen ja kolmannen sektorin potentiaalia. Hallituksen ajattelussa korostuvat oikeudet ennen velvollisuuksia.

Valiokunnan mietintö VaVM 14/2022 vp

Vastalause 3

Taloustilanteen heikentyessä on kuitenkin mahdollista, että julkisen talouden kestävyysvaje pakkota meidät muutaman vuoden sisällä hyvin toisenlaiseen Suomeen, jossa yksilön vastuu itsestään ja lähimmäisistään on nykyistä suurempi.

Hallituksen optimismi talouspolitiikassa näyttää osin perustuvan ajatukseen, että kaikki julkiset investoinnit maksavatkin itsensä takaisin pidemmällä aikavälillä. Tarvittavien tukitoimien ja elvytyksen lisäksi hallitus on kuitenkin lisännyt huomattavasti pysyviä menoja. Yksittäisille "tulevaisuusinvestoinneille" voidaan löytää laskennallinen taloudellinen hyöty, mutta investointien kokonaisuus ei kumuloidu lineaarisesti. Kun niukkuuden kohdatessa eteen tulee valintoja, on julkisen vallan keskityttävä pitämään huolta niistä, jotka ovat kaikkein haavoittuvaisimmassa asemassa, sekä edistettävä mahdollisuuksien tasa-arvoa, ei lopputuloksen.

Maatalouden huoliin vihdoinkin herättävä

Pääministeri Marinin hallitus osoitti ripeää toimintakykyä koronapandemian alkuvaiheissa. Sulukutoimiin ryhdyttiin ja tilanteen rauhoittuessa rajoituksia purettiin vaiheittain. Hallituksen hitaus ja nihkeys tukea kotimaista maataloutta tällä hetkellä päällä olevassa akuutissa kriisissä on epäsuhtaista verrattuna siihen, miten ripeästi koronatukea jaettiin pandemian alussa läpi yrityssektorin. Lisäpanostukset puolustusvoimiin ovat tarpeellisia, mutta hyödyttömiä, mikäli huoltovarmuuden selkäranka, kotimainen maatalous ja maanviljelijät, laittavat lapun luukulle. Huoltovarmuudessa olevat kapeikot väistämättä vaikuttavat kriisin tullessa myös julkiseen talouteen. Maatalouden akuutista kriisistä on varoiteltu jo vuosia, eivätkä ongelmat alkaneet Ukrainan sodan alettua. Eduskunnan on erityisen tarkkaan huomioitava myös Maa- ja metsätalousvaliokunnan lausunnossaan (MmVL 14/2022 vp) esittämät huolet.

Työllisyystoimet jääneet vaisuiksi

Hallituksen työllisyyttä edistävät toimet ovat jääneet vaisuiksi. Iso osa hyvästä työllisyyskehityksestä selittyy siitä, että koronan jälkeen vientikysyntä on elpynyt huomattavasti. Työllisyysastetta on nostettu muun muassa oppivelvollisuuden laajentamisella, jolloin 16—18-vuotiaat työttömiksi luetut siirtyivät automaattisesti opiskelijoiksi.

Jo tämän vaalikauden aikana tulee tehdä toimia, joilla työllisyysaste saadaan nostettua 80 %:iin vuosikymmenen loppupuolella. Työllisyyden parantamiseen eivät riitä pelkät julkiset investoinnit tai palkkatuen lisääminen. Tarvitaan toimia, joilla mahdollistetaan uusien työpaikkojen synty yksityiselle sektorille. Erityisen tärkeää on parantaa vientiteollisuuden kilpailukykyä.

Työllisyyden nostamisessa tarvitaan useita eri toimia. Työn ja yrittämisen verotusta ei saa tässä tilanteessa kiristää, ja kansalaisten ostovoiman säilymisestä on pidettävä huolta. Tuottavuuden parantamiseksi ja uusien liiketoimintamahdollisuuksien luomiseksi tarvitaan lisää tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoimintaa. Julkisen puolen TKI-panostusten lisäksi tarvitaan kannustimia yksityiselle sektorille.

Julkisia investointeja mm. infrastruktuuriin tarvitaan ja ne pitää kanavoida ottaen huomioon hyötynäkökulmat taloudelle. Keskeinen asema työllisyyden parantamisessa on kuitenkin työmarkki-

Valiokunnan mietintö VaVM 14/2022 vp Vastalause 3

noiden rakenteellisissa uudistuksissa. Työmarkkinoille tarvitaan enemmän joustoa, ja paikallista sopimista pitää edistää kiireellisesti.

Suomen vaihtoehdot

Käytännössä Suomen vaihtoehdot ovat joko kasvaa ulos velasta, toivoa inflaation nousevan ja syövän velkaa tai odottaa, että osa EKP:n hallussa olevista velkakirjoista mitätöidään esim. muuttamalla ns. perpetuaaleiksi. Vaihtoehtona on myös se, että jonkin syvemmän järjestelmäkriisin, kuten eurojärjestelmän romahduksen, yhteydessä osa julkisesta velasta jollain tavalla nollautuu. Ensimmäinen vaihtoehto, kasvu ulos velasta, näyttäytyy yhä vähemmän todennäköisenä ellei talouspolitiikan suunta muutu.

Lähivuosien talouden näymät ovat erittäin huolestuttavat, ja seuraavan hallituksen aloittaessa tilanne voi olla aivan toinen, pitkälti tietenkin hallituksen toimista riippumattomista ulkoisista syistä. Kansalaisia pitäisi alkaa jo nyt valmistamaan myös mahdolliseen heikkenevän talouden skenaarioon. Vuosi 2022 voi jäädä lähivuosien parhaaksi. Valitettavasti hallituksen talouspolitiikka kokonaisuutena on ollut pikemmin myötäsyklistä kuin perinteistä keynesiläisyyttä.

Säästöjä sopeutustoimien muodossa varmasti joudutaan etsimään, mutta jos emme saa aikaiseksi kasvupolitiikkaa, joudumme säästämään itsemme hengiltä ja päädyimme vain kurjistumisen kierteeseen. Samoin kokonaisveroasteen kiristämisellä on taloudellista toimeliaisuutta heikentävä vaikutus.

Talouskasvua puolestaan edesauttaisi paraneva työllisyysaste ja työn tuottavuuden kasvu. Työllisyystoimien rinnalle tarvitaan elinvoimapolitiikkaa — se tarkoittaa tutkimus- ja kehityspanostusten lisäämistä, yritysten nykyistä houkuttelevampaa investointiympäristöä sekä aktiivista elinkeinopolitiikkaa. Parlamentaarinen tutkimus-, kehittämis- ja innovaatorahoitusta edistävä työryhmä on jo löytänyt sovun 4 prosentin BKT-tavoitetasosta. Jatkotyönä on nyt varmistaa työn eteneminen yli vaalikausien ja löytää muoto yritysten pysyväille verokannusteille.

Kasvupolitiikka voi myös olla vastuullista, ympäristön ja luonnon kantokyvyn huomioivaa. Yhä enemmän kasvu perustuu uusiutuviin luonnonvaroihin, kiertotalouteen sekä uusiutumattomien luonnonvarojen säästeliääseen käyttöön.

Vahva kestävä kasvu mahdollistaa hyvät julkiset palvelut sekä tulonsiirrot, jotka vähentävät eriarvoisuutta ja lisäävät luottamusta. Kristillisdemokraatit näkevät panostukset hyvinvointipolitiikkaan myös investointeina, jotka tuottavat säästöjä. Mielenterveysongelmat ja varhaiset työkyvyttömyyseläkkeet ovat miljardien eurojen kustannus vuosittain, samoin sairaspöissaolat. Terapiatakuu, lasten ja nuorten sekä perheiden matalan kynnyksen palvelut sekä toimiva kotipalvelu ennaltaehkäisisivät ja säästäisivät raskaammilta toimenpiteiltä. Kaiken kaikkiaan aktiivinen väestö- ja perhepolitiikka rohkaisee perheellistymään, tukee tarvittaessa ja mahdollistaa menestymään; sitä Suomi tarvitsee.

Ehdotus

Edellä olevan perusteella ehdotan,

Valiokunnan mietintö VaVM 14/2022 vp
Vastalause 3

että selonteon johdosta hyväksytään seuraava kannanotto:

Vastalauseen kannanottoehdotus

- 1. Eduskunta edellyttää, että hallitus ryhtyy määrätietoisin toimenpiteisiin julkisen talouden vakauttamiseksi vaiheittain vahvistamalla edelleen kestävän talouskasvun edellytyksiä, työllisyyttä, kilpailukykyä, osaamista sekä julkisen hallinnon tuottavuutta.*
- 2. Eduskunta edellyttää, että hallitus ryhtyy toimiin lisätäkseen työmarkkinoiden joustavuutta ja edistääkseen paikallista sopimista.*
- 3. Eduskunta edellyttää, että hallitus ei nosta työnteon ja yrittäjyyden verotusta, vaan pyrkii lisäämään työnteon ja yrittäjyyden kannustavuutta.*
- 4. Eduskunta edellyttää, että hallitus huolehtii Suomen maatalouden kannattavuudesta ja huoltovarmuudesta sekä ryhtyy toimenpiteisiin, joilla voidaan turvata maatalousyritysten toimintamahdollisuudet nykyisessä kriisitilanteessa.*
- 5. Eduskunta edellyttää, että koko maan elinvoiman ja kasvun varmistamiseksi tiestön korjausvelkaa kurotaan umpeen ja peruskorjataan myös maakuntien ja maaseudun pahasti rapautunutta tieverkkoa.*
- 6. Eduskunta edellyttää, että hallitus varmistaa riittävät lentovuorot myös maakuntalentokentille koko maan pitämiseksi elinvoimaisena.*
- 7. Eduskunta edellyttää, että hallitus ryhtyy toimiin kuntatalouden vahvistamiseksi ja korvaa kunnille täysimääräisesti uusista velvoitteista, kuten oppivelvollisuusiän nostosta aiheutuvat lisäkustannukset.*
- 8. Eduskunta edellyttää, että kaikki sellaiset julkisen hallinnon ja yritysten kuluja kasvatavat hankkeet, joka tuovat yrityksille ja julkiseen talouteen merkittäviä lisäkustannuksia vailla hyötyjä, kuten sukupuolineutraali sosiaaliturvatunnushanke, tulee perua.*
- 9. Eduskunta edellyttää, että hallitus valmistelee veroelvytystoimia, jotka kohdistetaan niin, että ne vahvistavat kansalaisten ostovoimaa kiihtyvässä korko- ja inflaatiopaineessa.*
- 10. Eduskunta edellyttää, että hallitus seuraa nopeasti nousevia liikkumisen ja asumisen kustannuksia ja valmistelee polttonesteiden hinnan nousun kompensoimisen kansalaisille ja yrityksille veronalennuksilla ja -palautuksilla.*
- 11. Eduskunta edellyttää, että hallitus ryhtyy laajamittaisiin toimiin lapsiperheiden aseman parantamiseksi sekä lasten ja nuorten hyvinvoinnin tukemiseksi.*
- 12. Eduskunta edellyttää, että hallitus valmistelee kattavat ja uskottavat rahoituslaskelmat ja kustannusarviot sekä tarvittavat resurssit sote-uudistukseensa ja hyvinvointialueiden käynnistämiseksi.*

Valiokunnan mietintö VaVM 14/2022 vp
Vastalause 3

13. Eduskunta edellyttää, että koronakriisin vaikutuksesta kasvaneen hoitovelan purkamiseksi ja sen varmistamiseksi, että ihmisillä on mahdollisuus saada oikea-aikaisesti tarvitsemiaan terveydenhuollon palveluita, Kela-korvauksia ei heikennetä.

14. Eduskunta edellyttää, että hallitus ryhtyy välittömiin toimenpiteisiin sosiaali- ja terveydenhuollon työntekijöiden saatavuuden varmistamiseksi ja alan rekrytoinnin tehostamiseksi sekä ryhtyy tarvittaviin toimenpiteisiin terveydenhuollon hoitojonojen purkamiseksi, vanhustenhoidon ja saattohoidon tason parantamiseksi sekä ryhtyy kiireellisesti tarvittaviin muihin toimenpiteisiin vanhustenhoidon ongelmien korjaamiseksi.

15. Eduskunta edellyttää, että hallitus ryhtyy tarvittaviin toimenpiteisiin oikea-aikaisten mielenterveyspalveluiden yhdenvertaisen saatavuuden turvaamiseksi ja Terapiatakuun toteuttamiseksi.

16. Eduskunta edellyttää, että hallitus antaa eduskunnalle selvityksen ja kokonaisarvion niin kansallisista kuin EU-jäsenyyteen kytkeytyvistä taloudellisista vastuista ja niiden vaikutuksista julkisen talouden kestävyYTEEN pitkällä aikavälillä.

17. Eduskunta edellyttää, että EU:n monivuotista rahoituskehystä ei avata EU:n uusien omien varojen esityksen johdosta ja samalla perusteta uusia tulonsiirtoinstrumentteja, kuten ilmastotoimien sosiaalirahastoa, eikä uutta yhteisvastuullista lainanottoa hyväksytä, vaan EU:n perussopimusten no-bail-out-sääntöä noudatetaan.

Helsingissä 14.6.2022

Sari Essayah kd